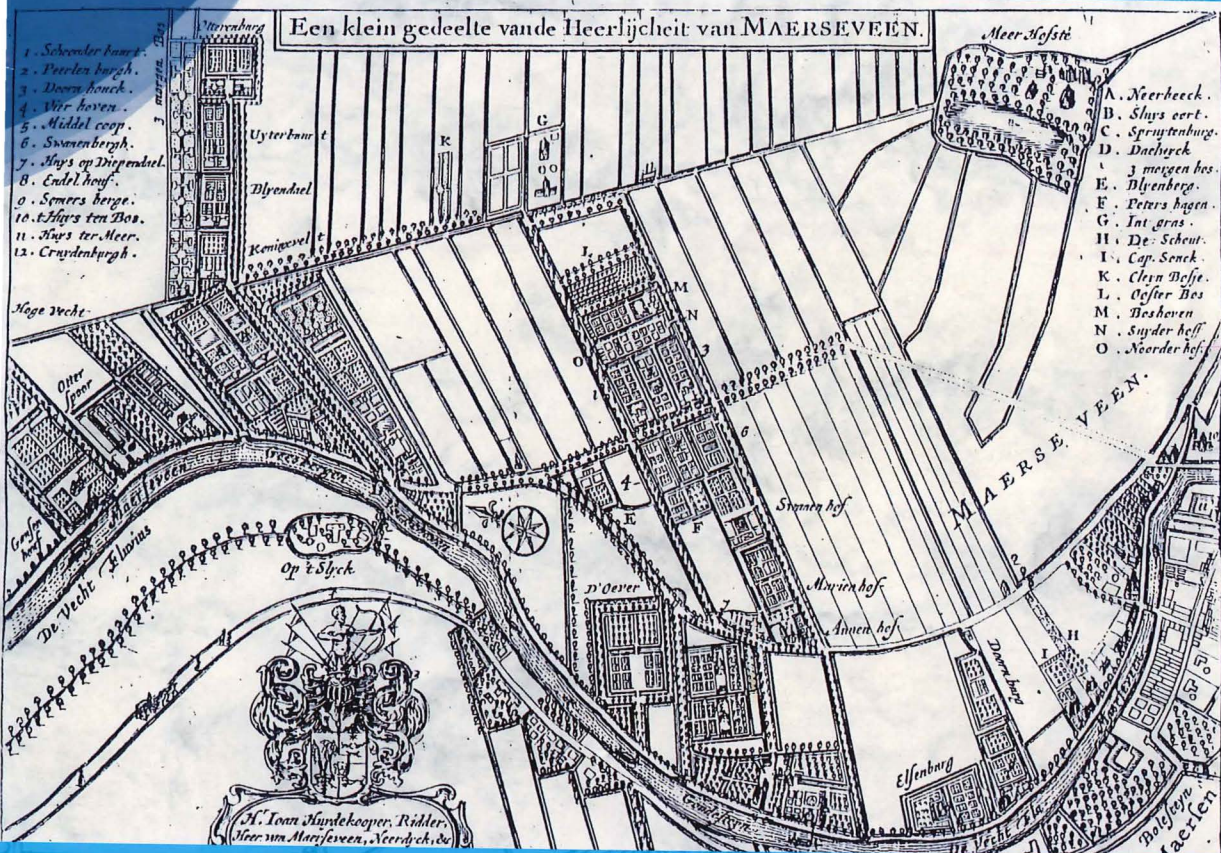

jaargang 43
nr. 1 - 2016

PERIODIEK

Historische Kring Maarssen

Met o.a.:

Verhalen over
Maarssense palen

Sjang Geelen,
bouwer van
fabrieksschoorstenen
in Maarssen

Wybren Wijmstra,
een vergeten
architect

Voor erkend schakelreeks

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.
ELECTR. HUISHOUDELIJK
+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP
+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron
Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Bij ons is iedereen welkom
waar de fiets ook vandaan komt.

Nassastraat 99, Maarssen
Telefoon: 0346-760760

info@honigtweewielerspecialist.nl
www.honigtweewielerspecialist.nl

f VOLG ONS OP FACEBOOK
WWW.FACEBOOK.COM/HONIGTWEEWIELERSPECIALIST

VAN VREDENDAAL & ZN

aannemersbedrijf restauratiewerken

anno 1911

Harmonieweg 1 3603 BN Maarssen

info@vanvredendaalenzn.nl 0346 561356
www.vanvredendaalenzn.nl 06 12 961 465

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingsregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Voor informatie en contact met H.K.M.:

Website www.historischekringmaarsssen.nl en
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl

Bestuur:

Sander Snijders, voorzitter
Arie van Ginkel, secretaris
Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346.564168,
e-mail: secretaris@historischekringmaarsssen.nl
Ronald van Tongeren, penningmeester
Tineke Barneveld, Hans van Bommel, Henk Blaauw,
Bert de Ruiter, Jan Simonis, Ria Tijhuis, Arie de Zwart

Leden van verdienste:

drs. W. Smits (10-02-1994),
mevr. A.P. van Haaften (26-02-2015)

Ereleden:

Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000),
J.H. Sagel (22-02-2001),
B. de Ruiter (21-02-2002),
Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006),
B. Visschedijk (26-02-2009),
Mevr. A. Wolters-Dekkers (03-03-2011),
A. de Zwart (03-03-2011),
H. Blaauw (06-03-2014)

Redactie Periodiek:

Jan Simonis (voorzitter), Willem Gresnigt (secretaris),
Piet Gentenaar, Nelleke Hendrikse, Astrid Kuiper,
Bert de Ruiter, Ria Tijhuis

Kopij zenden aan: Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6,
3601 DR Maarssen, tel.: 0346.563599, e-mail:
bestuur3@historischekringmaarsssen.nl (ook verkoop
losse nummers)

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap kost € 14 per jaar. Opzeggen kan
alleen vóór het einde van het kalenderjaar. Voor meer
informatie en aanmelden als lid van de Kring zie de
website of neem contact op met Ronald van Tongeren,
Wilhelminaweg 1a, 3603 CR Maarssen, tel.: 0346.556696,
e-mail: penningmeester@historischekringmaarsssen.nl
Eventuele stortingen op ons rekeningnummer
NL93INGB0002907376 t.n.v. Penningmeester H.K.M.

Vormgeving en productie:

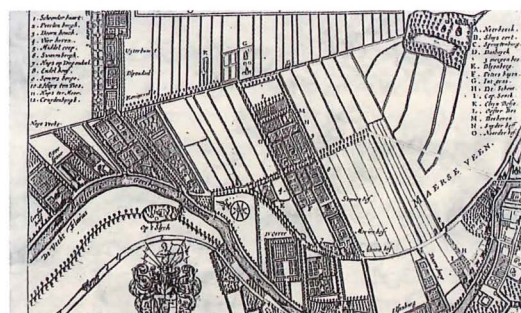
Topic Creatieve Communicatie, Wierden

Colofon en Inhoud	3
Kringnieuws	4
Convocatie jaarvergadering	6
Verhalen over Maarssense palen	7
Maarssen in beelden, Deel 2	14
Wybren Wijmstra , een vergeten architect, Deel 3	18
Sjang Geelen, bouwer van twee fabrieksschoorstenen in Maarssen	25
Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM	32
Het fotoarchief van de HKM	34
Uit de Oude Schoenendoos, Deel 65	35
Inhoudsopgave 2015 Periodiek HKM	37
De Stichting 'Vrienden van het Vechtstreekmuseum' zoekt bestuursleden	38

OP DE COVER

PERIODIEK

*Een kaart uit 1660 van "Een klein gedeelte
van de Heerlijkheit van MAERSEVEEN"*

Kringnieuws

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden. De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 maart 2016.

Nieuwjaarswens

Het bestuur van de HKM wenst alle leden van de Kring een voorspoedig 2016 in goede gezondheid. Wij hopen ook in dit nieuwe jaar weer op uw steun en belangstelling voor onze activiteiten te mogen rekenen.

Programma van de Kring in 2016

Op donderdag 10 maart 2016 is de jaarvergadering. Bert van der Tol, bestuurslid van het streekmuseum Vredegoed, geeft na de pauze een lezing met als onderwerp 'Bethune op de schop'.

Op donderdag 14 april 2016 geeft Hans van Bommel een lezing met als titel 'Wandeling door Maarssen'.

Bovenstaande activiteiten worden gehouden in De Open Hof. Aanvang van deze avonden is 20.00 uur.

Excursie van de Kring in 2016

De jaarlijkse excursie van de Historische Kring Maarssen gaat op zaterdag 28 mei naar het oosten van het land. Daar willen we de Hanzesteden Deventer en Hattem gaan bezoeken.

Wij vertrekken om 09.00 uur per bus van het Harmonieplein en maken na aankomst een koffiestop bij De Dikke van Dale in Deventer, gevolgd door een stadswandeling onder leiding van gidsen van het gilde. De lunch is op eigen gelegenheid. 's Middags maken wij een mooie rit langs de IJssel naar Hattem. Daar willen we het Voerman Museum en het Anton Pieck Museum bezichtigen.

Vanwege de hogere buskosten voor onze bestemming, is de deelnameprijs per persoon iets verhoogd. Deze is € 30,00 voor leden en € 35,00 voor niet-leden. Deelnemers die in het bezit zijn van een geldige Museumjaarkaart kunnen deze 's middags gebruiken en betalen € 8,00 minder; voor hen wordt de prijs dan € 22,00 (leden) en

€ 27,00 (niet-leden). Entrees en koffie zijn bij het deelnamebedrag inbegrepen.

U kunt zich opgeven tijdens de jaarvergadering op 10 maart 2016 en daarna bij onze penningmeester Ronald van Tongeren, bij voorkeur per e-mail via het adres rtongere@ziggo.nl of telefonisch 's avonds tussen 19.00 en 20.00 uur op telefoonnummer 0346-55 66 96. Gelijktijdig moet het verschuldigde bedrag worden overgemaakt op rekeningnummer NL93INGB0002907376 ten name van de penningmeester Historische Kring te Maarssen. Uw deelname is pas definitief als wij het geld ontvangen hebben.

Schenkeningen

Van Teus van Dam ontvingen we een boekwerkje uit 1896. Het is een beschrijving van het kanaal van Amsterdam naar de Merwede op last van het toenmalige Ministerie van Waterstaat, Handel en Nijverheid. Tevens ontvingen we van hem een boekje uit 1952 betreffende het Amsterdam-Rijnkanaal.

Van de familie Brecht Munsterman ontvingen we een getekend stripboek uit 1927 met foto's en krantenknipsels van Chiel de Boer, tandarts en cabaretier.

Van de familie Hendrickx uit Maarssen-Dorp kregen wij een oud document uit 1773. Het betreft een aanslagbiljet voor zogenoemde 'Personele Ongelden' van de Schout Jan Herman van der Haak gericht aan J. van Nathan van Tijn.

Van mevrouw E. Wijmstra-Mencke uit Amstelveen ontvingen wij een fotoboekje met de titel 'Kweekhoven, 31 Mei 1916'. Het boekje bevat prachtige oude sepiakleurige foto's van het huis, het interieur en de tuinen van 'Kweekhoven' (Queekhoven) te Breukelen.

Van Leo Broers ontvingen we een beker en het archief betreffende de kartdag van Stichting Koninginnedag die gehouden werd op 29 april 2000 op het Pieter de Hooghplein.

Via Herman Kleine, conciërge bij het protestants christelijk onderwijs in Maarssen, ontvingen wij een groot deel van het archief van de ds. Sanders-

school. De school stond in het verlengde van de Gaslaan, aan de Straatweg bij de Bolensteinseweg. De schenking bestaat onder meer uit 34 jaarverslagen van 1921 t/m 1953. Verder behoren bij de schenking de financiële papieren van 1942 t/m 1945, drie mappen met akten van aanstelling en een specificatieboek van 1946. Alle gevers weer hartelijk dank.

Fotoquiz

Mevrouw S. Smulders uit Bisonspoor heeft de fotoquiz gewonnen die onze Kring op de Vrijwilligersmarkt van 7 november 2015 heeft gehouden. Haar naam werd getrokken uit meerdere deelnemers die het juiste antwoord wisten op de vraag welke plek in Maarssen op de getoonde foto in onze stand was afgebeeld, namelijk de Stokmansteeg.

Mevrouw Smulders ontvangt als prijs de set met oude ansichtkaarten van Maarssen.

Vechtsnoer

Stichting Vechtsnoer is een samenwerkingsverband van erfgoedinstellingen in de Vechtstreek. Ook onze Kring is lid van Vechtsnoer. Elk jaar benoemt de Stichting een thema waaraan de aangesloten instellingen bijzondere aandacht zullen besteden in bij hun activiteiten. Voor 2016/2017 is het thema '(Ver)bouwen in de Vechtstreek'. In dit nummer van ons Periodiek treft u een tweetal artikelen aan over dit thema:

de activiteiten van de architect Wijmstra in o.a. de Vechtstreek en een artikel over de bouw van fabrieksschoorstenen in de periode van industrialisering van Maarssen.

Artikel over Warenhuis van Reith in Periodiek 4 2015

Van Cees van Niel ontvingen wij de volgende aanvulling op dit artikel: "(...) Weliswaar wordt op pagina 134, 2e kolom (Reith's Warenhuis)

enige woorden besteed aan "een bedrijfsleider" echter zonder expliciete vermelding van zijn naam J.J. van Niel (en niet zoals bij foto nr.1 staat: J.J. van Nie). Mijn vader heeft van 1951 tot 1975 als bedrijfsleider een grote rol gespeeld in de ontwikkeling van het Warenhuis. Hij deed gedurende vele jaren de inkoop, verzorgde de inrichting van de etalages (zelfs daarmee wedstrijden gewonnen) en bracht de bestellingen op de mandfiets naar de klanten in de omgeving. Met het onbenoemd laten van zijn naam en de rol die hij gespeeld heeft in een periode die voor Reith's Warenhuis zo belangrijk was, doet u hem feitelijk tekort."

De Dorpskerk gezien vanuit een drone

Op initiatief van Protestantse wijkgemeente Ichthus heeft Skyviewholland met een drone schitterende luchtfoto's en een film (ca. 5 min.) van de eeuwenoude Dorpskerk gemaakt. De film is te bekijken via www.dorpskerkmaarssen.nl. Foto's van de Dorpskerk en omgeving kunnen binnenkort via de website worden besteld. Wie draagt een steentje bij? Kosten foto's: 1 stuk € 7,99 en 3 stuks € 20,00. Bij de aankoop van 1 foto draagt u circa € 5,00 en bij 3 foto's circa € 10,00 bij aan het onderhoud van de historische Dorpskerk! Zie hieronder een voorbeeld van de luchtfoto's van de kerk.

Info film en bestellen foto's bij: Willem Loorbach: w.loorbach@hetnet.nl, tel. (0346) 569 683. ●

Convocatie

Donderdag 10 maart 2016 houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst wordt gehouden in de Open Hof, Kerkweg 60 te Maarssen. Aanvang 20.00 uur.

Op de avond van de ledenvergadering zijn het financieel jaarverslag met de begroting en de notulen van de ledenvergadering van 26 februari 2015 aan de zaal verkrijgbaar, evenals het jaarverslag over 2015.

Vanaf twee weken voor de vergadering kunnen de stukken afgehaald worden bij de heer Bert de Ruiter, Nicolaes Maesstraat 6 (tel. 563599) en de heer Henk Blaauw, Bloemstede 193 (tel. 562425). Wilt u wel even bellen van tevoren?

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen van de jaarvergadering van 26 februari 2015
4. Jaarverslag over het jaar 2015 van de secretaris
5. Financieel verslag over 2015 en de begroting voor 2016
6. Verslag van de kascommissie
7. Vaststelling van de contributie over 2016
8. Verkiezing kascommissie
9. Bestuursverkiezing, zie hieronder
10. Rondvraag
11. Sluiting

Na een termijn van drie jaar treden statutair de heer Sander Snijders, de heer Arie de Zwart en mevrouw Tineke Barneveld af. Allen hebben zich bereid verklaard een herbenoeming te aanvaarden.

Namen van tegenkandidaten kunnen tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur worden bekend gemaakt.

Na de vergadering volgt een pauze. Daarna, om ongeveer 21.00 uur, zal een lezing worden verzorgd door het bestuurslid van het streekmuseum Vredegoed, Bert van der Tol, met als onderwerp 'Bethune op de schop'.

Niet-leden zijn welkom bij deze lezing; zij betalen € 5 entree. Zij mogen ook aanwezig zijn bij de jaarvergadering, maar hebben geen stemrecht.

Het bestuur hoopt velen te mogen begroeten op deze avond in de Open Hof.

Namens het bestuur,
Arie van Ginkel, secretaris

Verhalen over Maarssense palen

Auteur: Ria Tijhuis

Ons Nederlandse landschap en onze steden en dorpen staan vol met palen in allerlei soorten en maten. Al-
lemaal palen die geplaatst zijn en een bepaalde functie hadden. De meeste mensen zien ze niet eens meer staan, zo zijn we eraan gewend geraakt. Zo ook op Maarssens grondgebied. Door de eeuwen heen zijn er op diverse plekken palen geplaatst met een bepaald doel. De gemiddelde Maarssenaar loopt, fietst of rijdt er langs, zonder zich bewust te zijn wat de functie is geweest of om welke reden de bewuste paal juist op die plek werd geplaatst, óf zelfs zonder deze ooit gezien te hebben. In dit artikel wordt een aantal palen beschreven waarvan de functie verloren is gegaan, maar die uit historisch oogpunt erg interessant zijn. Wij hopen dat de lezer die geïnteresseerd is geraakt, eens een kijkje gaat nemen.

De Jodenpaal

Maarssen kent een rijke Joodse geschiedenis. Er zijn tussen de jaren 1650 en 1927 twee synagogen gevestigd geweest in Maarssen-Dorp. Eén ervan, die aan de Breedstraat, behoorde toe aan de Portugees-joodse gemeenschap en de andere, aan de Diependaalsedijk, aan de Hoogduitse Joden. De laatste synagoge is in 1927 afgebroken omdat de gemeenschap nog maar uit drie leden bestond en voor het houden van een 'minjan' (dienst) een minimumaantal van tien volwassen mannen vereist was. Er zijn echter nog wel sporen terug te vinden van hun aanwezigheid in diverse panden in ons dorp en op de Joodse begraafplaats in Tienhoven. Onder deze sporen vallen ook de twee Jodenpalen die bewaard zijn gebleven van wat oorspronkelijk een veel groter aantal moet zijn geweest. Deze palen werden geplaatst aan weerszijden van de toegangswegen tot het dorp. Dit had te maken met de Joodse wetgeving met betrekking tot het onderhouden van de sabbatsrust. Een tekst uit de Tenach (Joodse Oude Testament) was hiervoor de basis. In Jeremia 17:23 staat: "u moet geen lasten optillen op de sabbat en binnendragen in de poorten van Jeruzalem". Deze tekst is uitgelegd als een verbod om op sabbat iets te dragen van privé- naar

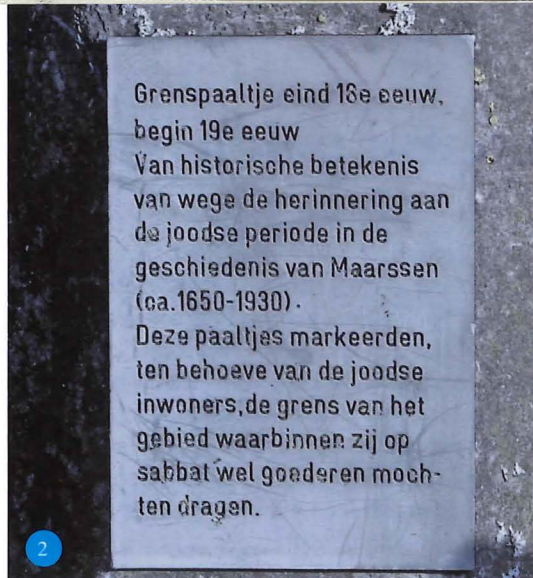
publiek terrein of zelfs van het ene naar het andere privéterrein. Zonder verdere maatregelen zou het dus onmogelijk zijn om op sabbat een gebedenboek of zelfs een zakdoek of een sleutel te dragen wanneer men van zijn huis (privéterrein) via de openbare weg naar de synagoge wilde lopen.

"Door middel van het aanleggen van een symbolische afsluiting, een eroew, werd het mogelijk gemaakt om privé- en publiek terrein te vermengen, waardoor deze als één geheel mochten worden beschouwd waarbinnen wel mocht worden gedragen. Een dergelijke eroew kan volgens de Joodse geleerden bestaan uit verticale en horizontale elementen van bepaalde afmetingen, die als het ware poortjes vormen. De aanvaarde praktijk is dat deze eroew wordt gevormd door twee houten paaltjes aan weerszijden van de af te sluiten straat, weg of vaste brug. Aan de ene kant een paaltje met een bundel kettingen en een hangslot, aan de andere kant een paaltje met een oog om de ketting eventueel aan te bevestigen. Een dergelijke afsluitmogelijkheid behoefde niet te worden gemaakt in steden die waren omringd door muren met afsluitbare poorten." ¹⁾

In Maarssen is nog een Jodenpaal te vinden aan de Zandweg, rechts naast het huis Overkerck (zie afbeelding 1). Een tweede exemplaar staat aan de Maarsseveensevaart, schuin tegenover de Tuin-

Zandweg, huis Overkerck met rechts in het plantsoentje de Jodenpaal

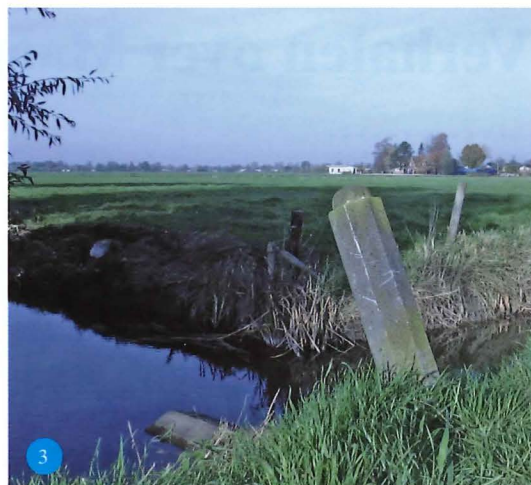

Het opschrift van het bordje

bouwweg. Terwijl er op de paal aan de Zandweg nog een bordje is aangebracht om het historisch belang ervan te benadrukken (zie afbeelding 2), staat de paal aan de Maarsseveensevaart er maar een beetje schuin weggezaakt bij in de berm en loopt het risico eens geruimd te worden omdat hij in de huidige staat haast niet meer herkenbaar is als Jodenpaal (zie afbeelding 3). Deze Maarsseense exemplaren zijn niet van hout maar vervaardigd van arduinsteen en zijn 100 cm hoog.

De rolpaal

De Vecht vervulde vroeger een belangrijke functie als trekvaart. Vanaf begin zeventiende tot eind negentiende eeuw vormde het stelsel van trekvaarten een goed ontwikkelde en betrouwbare infrastructuur voor vracht- en passagiersvervoer. Trekvaarten hadden als voordeel dat de scheepvaartroute tussen twee plaatsen kon worden verkort. De trekvaart maakte ook een regelmatig vervoer van personen en post mogelijk, omdat men niet afhankelijk was van de wind. Het wegstelsel was nog nauwelijks ontwikkeld. Door bestaande vaarwegen aan te passen en nieuwe vaarten te graven ontstond er een efficiënt vervoersnetwerk. In de loop van de zeventiende eeuw werden steeds meer afzonderlijke trekvaarten aan elkaar gekoppeld. Zo ontstonden twee grote trekvaartnetwerken: in het midden en westen van het land (het huidige Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht) en in het noorden (nu Groningen en

De Jodenpaal in de berm van de Maarsseveensevaart, gezien richting de Bethunepolder

Friesland). Rond 1700 was het netwerk van Nederlandse trekvaarten zeer uitgebreid; er was toen zo'n 415 kilometer aangelegd.

Langs een trekvaart liep een zogeheten jaagpad, waarlangs de trekschuit werd gejaagd (getrokken) door een paard. Het kwam ook voor dat een jager (trekker) zich geen paard kon veroorloven en genoodzaakt was zelf zijn schuit te trekken of zelfs zijn eigen kroost 'in te spannen' (zie afbeelding 4 en 5). Clinge Doorenbos, Nederlands liedjesschrijver en zoon van een rijke Twentse fabrikant trok zich het lot van deze kinderen aan en schreef een lied over dit onderwerp:

"Al je jonge tijdgenootjes Spelen vrolijk, ongestoord; Jullie trekken 't zwaar gevaarte En je zelve moeizaam voort. An'dre kinders hebben vreugde Van hun ouderlijke dak, Jullie sleepen zélf je huisje Log en langzaam – als de slak. An'dre kinders vinden strakjes Een behoorlijk, lekker bed, Jullie worden na den arbeid in de kleine roef gezet. O, wij wéten, dat ook dáár veel Ouderliefde wezen zal, maar je leven is tóch anders dan dat aan den vasten wal. Wanneer zal 't vakantie wezen? En waar ga je dan naar toe? Worden jullie van dat sleepen Op den langen duur niet moe? Op je jonge lijf van dertien Staat een hoofd van veertig jaar: Jullie kennen al van jongsaf 't Héële "Leven" met elkaar. Langs wanhopig rechte boorden naar een eindeloos verschiet Zingen ouwelijke kinders 't Neêrlandsch Wolga-sleepers-lied".

Langs een trekvaart stonden op bepaalde punten rolpalen. De rolpaal dankt zijn naam aan de langwerpige rol die tussen twee ogen verticaal op de paal bevestigd was. De palen dienden ertoe het trektouw zodanig te geleiden dat een bocht in de waterweg genomen kon worden. De lijn tussen de trekker en de trekschuit werd bij het nemen van een scherpe bocht om de rol van de rolpaal gelegd en zo werd verhinderd dat de boot bij het nemen van de bocht de kant zou raken. Bij de kruispunten van trekvaarten werden ook kwakels (hoge voetgangersbruggen) aangelegd, zodat men de trekvaart kon oversteken.

Het bordje op de rolpaal langs de Vecht bij Doornburgh vermeldt dat er vanaf 1630 een groot aantal rolpalen langs het jaagpad in de binnenbochten van de Vecht heeft gestaan. Op een ansichtkaart uit 1901 zijn er als je goed kijkt nog twee te zien, maar ook

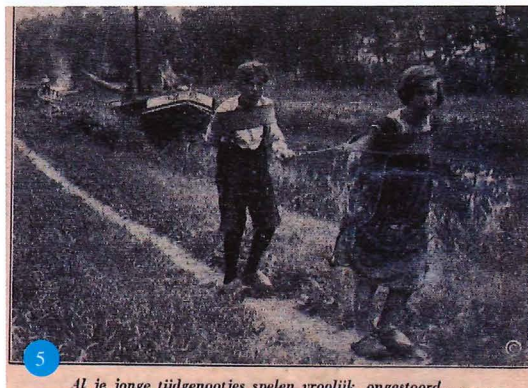
deze palen zijn uiteindelijk verdwenen (zie afbeelding 6). De eerste, op de linkeroever van de Vecht, is op initiatief van de Historische Kring Maarssen en door sponsoring van Kondor Wessels vervangen door een replica; deze is geplaatst op 25 september 2004 (zie afbeelding 7). Een tweede replica is op 28 juni 2005 geplaatst aan Oostwaard tegenover het sluisje bij de voormalige kininefabriek aan de Vecht. De rolpalen verdwenen omdat zij functioneloos werden door het vrachtvervoer per motorschepen en het vervoer via de trekvaart werd in de negentiende eeuw overvleugeld door vervoer via het spoor.²⁾

De hoefslagpaal

Langs het jaagpad in Maarssen bij het bruggetje tussen de buitenplaatsen Goudestein en Vechtoever staat een hardstenen paal met merkteken 'A K' en 'N 13'. Een schetskaart uit 1855 geeft aan dat

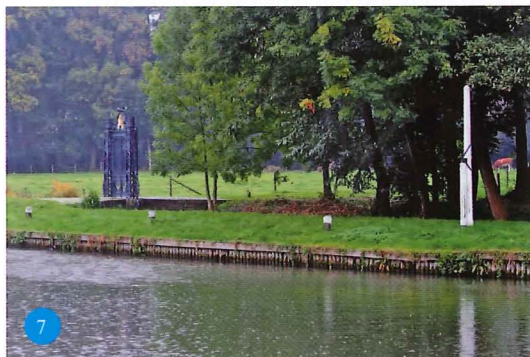
Foto Jacob Olie van Oud-Zuilen waar een jager te zien is (achter de jongens) die in het zeel loopt. Archief: Tineke Barneveld

Al je jonge tijdgenootjes spelen vrolijk, ongestoord... Afbeelding van kinderen die wegens gebrek aan een paard zelf de schuit moesten trekken. Archief: Hans van Bommel

Ansichtkaart rond 1900. Archief: Hans van Bommel

De replica aan het jaagpad bij Doornburgh

De hiervoor genoemde Situatie Teekening van een gedeelte van den Vechtdijk, zijnde de Slagen Vinkeveen en Abcoude, 26 februari 1855. Archief: Hans van Bemmelen

dit de hoefslagpaal is die de grens tussen ‘het slag’ van Abcoude en dat van Ter Aa markeerde (zie afbeelding 8). Op afbeelding 9 is de locatie van deze paal weergegeven.

Wat hoefslagpalen precies zijn is uitvoerig beschreven door Hans van Bemmelen en Steven de Clercq in een artikel uit 2010 in het tijdschrift Oud-Utrecht met de titel: ‘Paal met verhaal, aflevering 3 - Hoefslagpalen langs het Zandpad van de Vecht’. Een samenvatting hiervan is hierna weergegeven.³⁾

“De oorsprong van verhoefslagging gaat terug tot de Grote Ontginning, de periode tussen ca. 1000 en 1300, waarin het grote Hollands-Utrechtse veenmoeras werd ontgonnen en de grenzen tussen Holland en het Sticht werden vastgelegd. Voor de ontginning werd een beroep gedaan op kolonisten, die als tegenprestatie voor hun werk vrije boeren werden en het land dat zij ontgonnen, een hoeve van 16 morgen (ca. 14 ha), in eigendom kregen. Dit werd vastgelegd in een privaatrechtelijke overeenkomst: de cope. Verschillende plaatsnamen herinneren nog aan dit systeem: Nieuwkoop,

Hoefslagpaal op jaagpad bij bruggetje voorbij Goudestein

Laag-Nieuwkoop, Gerverscop, Oukoop, Reijerscop, Willescop.

Omdat maaiveldddaling optrad door ontwatering, werden de ontginningsblokken door zij- en achterkaden beschermd tegen wateroverlast. Zo werden de ontginningsblokken polders waar iedere hoeve de verantwoordelijkheid kreeg voor het onderhoud van de aan zijn erf grenzende dijk of sloot: de hoefslag.

Uit verschillende archiefstukken is bekend dat het “beheer over de opmaking en verhoging van den Zandweg en het Jaagpad langs de Vecht vanaf de Vechtbrug te Breukelen tot aan de Roodenbrug der Stad Utrecht” was verdeeld in vijftien slagen waarvoor even zoveel dorpen verantwoordelijk waren. Uit alle stukken blijkt dat het gaat om “opmaking en verhoging” van Zandpad en jaagpad.

Wij hebben geen idee hoe de verhoefslagging tot stand kwam. Waar ze lagen, kunnen we slechts voor een deel reconstrueren uit archiefstukken en de schetskaart “Situatie Teekening van gedeelte van den Vechtdijk, zijnde de Slagen Vinkeveen en Abcoude van 26 februari 1855”. Daarop staat de paal Abcoude precies waar hij nu nog staat: bij de

Hoefslagpaal in tuin van koetshuis.

brug tussen Vechtoever en het voormalige Endelhoven. Het slag Abcoude (1860 ellen = 1290 m) liep tot paal Vinkeveen (bij Cromwijck); aansluitend liep het slag Vinkeveen (390 ellen lang = 270 m) tot paal Breukelen. Daarna begon het slag Breukelen. Loenen was in 1831 verantwoordelijk voor slag 10 (736 ellen, ruim 500 m) bij Zuilen. In 1751 lagen de hoofslagen van Vreeland, Nederhorst en Nigtevecht bij het gerecht Oostwaard “in het Sandpad langs de Vecht tusschen Zuylen en Maarssen, voor resp. 130, 80 en 150 roeden (resp. 485, 300 en 560 m).”

Bij de volière van Goudestein heeft ook een hoofslagpaal gestaan. ⁴⁾ Nadat de volière was afgebrand en afgebroken is de paal verplaatst naar een plek naast het koetshuis, op afbeelding 10 aangegeven met een rode omlijning. Het is nog niet duidelijk waar deze paal gestaan heeft en wat de letters beduiden.

Ook op plekken waar je het niet verwacht kan een hoofslagpaal gesignaleerd worden. Eén afgedankte paal ligt op de gemeentewerf aan de Diependaalse-dijk. Een andere, de paal van slag Breukelen met het opschrift CUM SUIS, is gered van de stort en staat in een privétuin (zie afbeelding 11).

Hoefslagpaal in tuin particulier. Archief: Hans van Bommel

Cum suis, afgekort c.s., is een term uit de advocatuur en betekent 'met de zijnen', of 'en consorten', of 'en wat erbij hoort'.

Andere provincies hanteerden eveneens het systeem van verhoefslagging en ook daar hebben hoefslagpalen gestaan. In 1760 zijn op grond van het besluit van de Ridderschap en Steden van Overijssel 87 zeskantige arduinstenen palen, gedekt met een halve bol, geplaatst ter vervanging van houten exemplaren. Deze stonden langs onderhoudsvakken aan de Sallandse dijk van de IJssel. In 2014 waren er hiervan nog vijf over. Op de website van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed wordt het belang van deze Overijsselse hoefslagpalen beschreven en als volgt gewaardeerd:

- vanwege de hoge typologische en functionele zeldzaamheid en bijzondere ouderdom;
- als bijzondere uitdrukking van een bestuurlijke ontwikkeling, namelijk het markeren van de onderhoudsvakken van de dijk en
- vanwege de historisch-ruimtelijke relatie met de rivier de IJssel en het aangrenzende landschap.⁵⁾

Grenspaal Huis Ter Meer

Op de driesprong Kerkweg-Parkweg-Binnenweg staat links naast de paal met de spiegel een hardstenen paal (zie afbeelding 12). Aan de andere kant van de straat op de hoek van de Kerkweg met de Parkweg stond tot voor enige jaren een tweede paal. Deze is na omver gereden te zijn verplaatst en uiteindelijk opgeruimd na herinrichting van de tuin van het bijbehorende huis (zie afbeelding

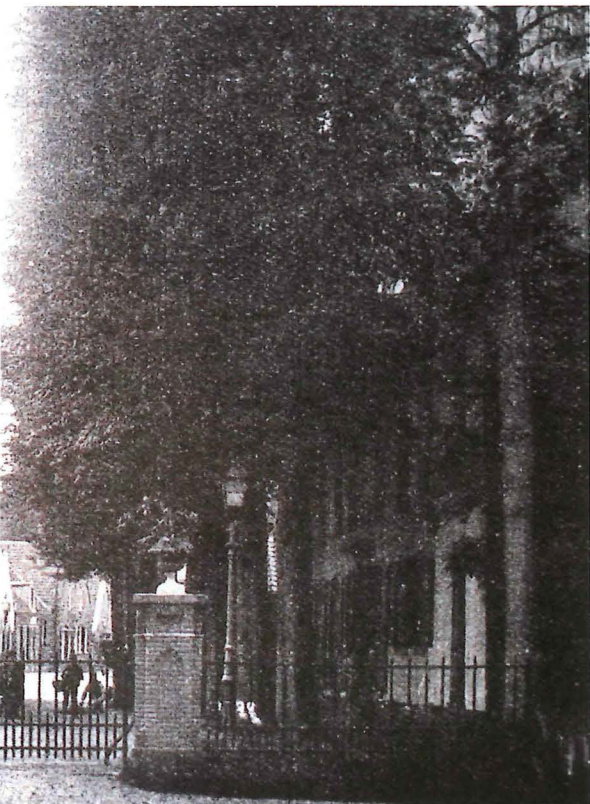
*Het toegangshek tot het park aan de Raadhuisstraat.
Archief: HKM*

keerd door twee gemetselde pilasters met een hek daartussen. Van het toegangshek aan de Raadhuisstraat is nog een mooie foto bewaard gebleven (zie afbeelding 14). Hier kijkt men vanuit het park richting de Breedstraat.

*: De Jodenpaal, de rolpaal, de hoefslagpaal en de grenspaal
: zijn ooit met een bepaald doel geplaatst. Hoewel ze uit
: historisch oogpunt zeer interessant zijn, zien de meeste
: mensen ze vandaag de dag niet eens meer staan....*

13). De palen vormden de grens van de ene kant van het park dat rondom het Huis Ter Meer was aangelegd. Het huis kon benaderd worden via twee oprijlanen. De andere toegang begon bij de kruising waar Breedstraat en Raadhuisstraat samenkomen. Het begin van de beide oprijlanen werd gemar-

De oorspronkelijke oprijlaan lag tegenover de hervormde kerk. In het boek 'Drie eeuwen Huis ter Meer' door Jaap Kottman is een afbeelding opgenomen op pagina 26 waarop deze afbeelding te zien is. Op de kadasterkaart uit 1832 staat deze laan nog afgebeeld. Een tweede toegangslaan liep vanaf

12
Grenspaal terrein op de kruising Binnenweg-Kerkweg-Parkweg.

13
Grenspaal op hoek Kerkweg-Parkweg. Archief: HKM

de tegenwoordige Breedstraat rechtdoor het park in richting het Huis ter Meer en stopte ter hoogte van de huidige Emmaweg. Vermoedelijk was er een paadje dat doorliep tot aan het huis.

De belangrijkste verandering van toegang heeft zeer waarschijnlijk plaatsgevonden na de verkleining en modernisering van het huis tussen 1838 en 1840. De laan aan de Raadhuisstraat zal toen in belang zijn toegenomen. Die werd afgesloten door gemetselde pilasters met een hek daartussen. Op de ansichtkaart aan de Raadhuisstraat hebben de pilasters neogotische nissen en zijn zeer waarschijnlijk uit die tijd of iets later in de 19e eeuw.

Soortgelijke gemetselde pilasters stonden ook aan de kruising Kerkweg-Parkweg, eveneens met een hek daartussen. Het was tenslotte privéterrein dat met een hek afgesloten moest kunnen worden. De natuurstenen palen, zoals op de afbeeldingen 12 en 13 afgebeeld, zijn vermoedelijk pas geplaatst toen in 1902 het bouwplan Ter Meer is ontworpen en er

een doorgaande route vanaf de Parkweg naar de Breedstraat werd gemaakt. Het hek en de pilasters zijn toen weggehaald en er zijn twee ronde natuurstenen palen geplaatst. Later zijn deze palen iets verplaatst om ruimte te maken voor het verkeer en nog later is er één afgebroken en weggehaald. ⁶⁾ ●

Noten

1. I.B. van Creveld (1989). Mispogge nr. 4, p120-121.
Draaggebied
Wikipedia en artikel Hans Sagel. HKM per. 2004-04, p93
Steven de Clercq en Hans van Bommel (2008). 'Hoefslagpalen en een verkenning naar het onderhoud van de Vechtdijk'. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", p106-114.
4. Rijksdienst Cultureel Erfgoed en Rijksmonumenten.nl
- 5) Artikel VAR. 24-04-2003
- 6) Bovenstaande informatie is ons verstrekt door Jaap Kottman

Indien niet anders vermeld: Foto's: Ria Tijhuis

Maarssen in beelden

Deel 2

.....
Auteur: Astrid Kuiper

In het eerste deel zijn enkele kunstwerken uit Maarssen-Dorp besproken; nu gaan we via de N230 naar Maarssen-Broek, waar de gemeente in de jaren 70 een ruime hoeveelheid kunstwerken heeft laten plaatsen. Dat was in het kader van de zogenaamde 1%-regeling. Dit betekent dat 1% van de kosten van het bouwproject aan kunst mocht worden besteed.

Rijgend over de N230 kun je het hoge beeld van 'de trap' niet missen. Het werk is getiteld 'Landmark' (1981) en een markering is het zonder enige twijfel. Het spelen met evenwicht en stabiliteit is hier het eerste wat in het oog springt. Het kunstwerk werd geplaatst in opdracht van Rijkswaterstaat, de provincie Utrecht en de gemeentes Utrecht en Maarssen. Zij werkten destijds samen aan de aanleg van de Noordelijke Randweg Utrecht die, nog voordat deze in 1982 in gebruik werd genomen, door de gemeente Maarssen werd omgedoopt tot 'Zuilense Ring'. In die tijd was het landelijk beleid bij dit soort grootschalige openbare projecten 1/2 tot 1% van het totale budget te besteden aan kunst ter 'verfraaiing'. Het gehele project kostte toen zeker twee en een half miljoen gulden dus er was een bedrag beschikbaar van ruim een ton. De verschillende partijen benader-

die zich in de wereld voordoen, de vorm van een vliegtuig of van een brugconstructie, bijvoorbeeld blokken basalt van een pier, hebben voor mij meer met beeldhouwkunst te maken dan de objecten die op de academie als kunst worden beschouwd. Het gaat om vormen door mensen gemaakt maar zonder de pretentie kunstwerk te zijn". Pennock onderzoekt nieuwe uitdrukkingsmogelijkheden, zoals bijvoorbeeld staal als basismateriaal, dat weerbarstig van aard is en dat spreekt hem aan. Hij ziet staal als materiaal dat niet de intentie heeft te behagen.

Het resultaat werd de trap die er nu staat en die voldoet aan de wens van de opdrachtgevers. Het is een 'landmark', een markeringspunt geworden; het beeld valt op in de omgeving. Het voldoet eveneens aan de eis 'uitkijkpost'. Vijfenvoertig treden leiden naar een plateau dat op zeventien en een halve meter boven het Nieuw Amsterdams Peil ligt. De brug over het Amsterdam-Rijnkanaal waar het kunstwerk op is geplaatst, ligt daar tien meter boven. Het kanaal zelf stroomt op een halve meter beneden NAP. De vijfenvoertig treden zijn elk zestien cm hoog en staan op een betonnen plaat van vier bij zeven meter en met een hoogte van tachtig cm. Als je bovenaan staat, kun je ruim rondkijken: aan de ene kant ligt de Domtoren van

: *Je kunt een kunstwerk mooi vinden of niet,*
:
: *maar je moet het wél kunnen begrijpen.*

den de Stichting Kunst en Bedrijf in Amsterdam en vroegen of zij een kunstenaar kende die aan hun wens tegemoet zou kunnen komen. De wens was reeds duidelijk: het moest iets worden van waaruit je zou kunnen uitkijken over de omgeving, een 'uitkijkpostje' noemde de provincie Utrecht het. De keuze viel op Lon Pennock, die al sinds 1969 als zelfstandig beeldhouwer werkzaam was.¹⁾

Pennock zelf zegt over zijn beelden: "De vormen

Utrecht en aan de andere kant de 'Wolkentrap' van Maarssen. Onder de trap raast het verkeer over de Zuilense Ring. Bij de plaatsing van de trap is bewust voor de brug gekozen, omdat dat het hoogste punt is van de Zuilense Ring. Het midden van de brug is natuurlijk nog hoger, maar een plaatsing op dat punt van dit object werd te gecompliceerd. Een bijzonderheid is dat de trap bovenaan smaller is dan beneden. Het verschil is maar zo'n zestig cm maar het geeft een mooi

optisch effect. Dat heeft Pennock met opzet gedaan, want op die manier krijg je als je onderaan staat de indruk dat de trap veel hoger is dan hij in werkelijkheid is. Deze trap naar de horizon komt symbolisch goed tot zijn recht langs de snelweg waar iedereen 'ergens' naar toe gaat, maar niemand weet waar de ander heen gaat. En waar zou de eenzame trapbeklimmer op de eerste foto naar toe gaan? (zie afbeelding 1 en 2)

Wanneer je niet via de N230 naar Maarssen-Broek gaat maar per trein reist, is het eerste beeld dat je ziet als je het station uitkomt, de zogeheten Amnestree (zie afbeelding 3 op de volgende pagina). Het kunstwerk bestaat uit een boom (een echte!) in een ijzeren kooi. De boom zit 'gevangen' tussen massieve tralies maar ondanks dat zal hij groeien en op den duur zullen zijn takken en bladeren buiten de kooi steken en dat is precies de bedoeling van de kunstenaar. Hij brengt ermee tot uitdrukking dat je een mens gevangen kunt zetten maar dat je nooit kunt verhinderen dat zijn gedachten zich blijven ontwikkelen en een weg naar buiten

vinden. In het najaar zullen de bladeren van de boom vallen en in de winter is hij helemaal kaal. In het voorjaar komen er weer nieuwe bladeren aan; een natuurlijke cyclus die vele jaren kan duren. Mensen in gevangenschap worden beknot in hun levensruimte maar hun overlevingsdrang blijft bestaan. De ruimtes tussen de tralies zijn breed genoeg om naar binnen te kunnen lopen, zodat je vanuit de positie van een gevangene jezelf vaag weerspiegeld kan zien in de gepolijste omheining. Ook dit beeld is een aanbesteding van meerdere opdrachtgevers: in dit geval Amnesty International en de (voormalige) gemeenten Maarssen en Breukelen. De kunstenaar is Ram Katzir, een Israëlish-Nederlandse kunstenaar.²⁾ Dit werk is een monument voor de Verklaring van de Rechten van de Mens ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de plaatselijke Amnesty groep. Katzir heeft meerdere malen gecompliceerde menselijke kwesties om weten te zetten in duidelijke figuratieve beelden, waarbij hij in het verleden heftige emoties wist te ontketen. Het heeft nog geruime tijd geduurd voordat Amnesty een goede

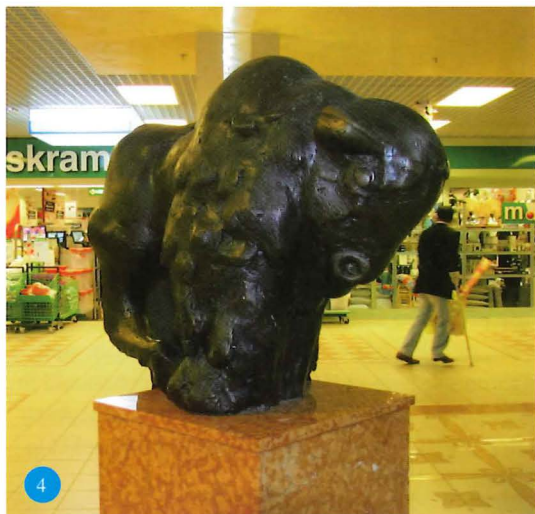
plek in de gemeente kreeg toegewezen en het viel niet mee de kooi op het stationsplein geplaatst te krijgen.

Ongetwijfeld zal bij veel mensen de vraag rijzen: is dit kunst? Dat is een moeilijk te beantwoorden vraag want het antwoord hierop vaart meestal mee met de geest van de tijd. In voorgaande eeuwen werd er anders tegen kunst aangekeken dan in onze eeuw. Om uit een kunstwerk iets te kunnen halen heb je de context, de verbeelding en enige kennis nodig. De betekenis van een kunstwerk wordt door de kunstenaar én de toeschouwer gemaakt en die betekenis kan nogal verschillen, per mens en per periode. Kunst kan en moet voor sommigen onder ons een idee uitdragen. Er zijn echter even zovele mensen die als enige opdracht van de kunst zien: objecten die moeten behagen. Je kunt een kunstwerk mooi vinden of niet, maar je moet het wél kunnen begrijpen. De tijd nemen om goed en aandachtig te kijken gunnen veel mensen zichzelf niet meer. De zogeheten naturalistische kunst, dat wil zeggen een getrouwe kopie van de werkelijkheid, zoals we bijvoorbeeld zagen bij de beelden van Petersen uit het artikel in het vorige Periodiek, kost minder tijd en moeite en vergt minder kennis om te begrijpen en te waarderen dan de minder natuurgetrouwe kopieën.

Als we vanuit het stationsplein oversteken naar

het winkelcentrum Bisonspoor, vinden we daar van deze laatste categorie een mooi voorbeeld. Vlak bij de roltrappen naar de eerste verdieping staat een groot bronzen beeld van een bizon (zie afbeelding 4). Dit beeld werd geplaatst ter ere van het 10-jarig bestaan van Bisonspoor in 1992 en werd gemaakt door Theo Mackaay.³⁾ De opdracht kwam van de zakenmensen uit het winkelgebied. Mackaay werd beroemd door het Gouden Kalf, een beeldje van zijn hand dat uitgereikt wordt bij het Nederlands Film Festival en alom bekend is. Mackaay zegt zelf een groot bewonderaar te zijn van de kunstenaars Permeke,⁴⁾ Henry Moore⁵⁾ en Zadkine.⁶⁾ Van al deze kunstenaars zie je sporen in de bizon... Iedere kunstenaar is schatplichtig aan zijn voorgangers, maar hóe hij zijn inspiratie vorm geeft, is waar het om gaat. Mackaay wil uitgaan van herkenbare vormen van mensen en dieren, altijd met een soort verwijzing naar de oervorm ervan. Het beeld van de bizon is niet natuurgetrouw en toch zie je direct wat het voorstelt. Geen enkele bizon zal ooit op die manier zijn poten neerzetten, maar deze houding draagt wel bij aan een beeld van ingehouden spanning en kracht die het dier uitstraalt. De artistieke vrijheid die de kunstenaar zich hier veroorlooft, bepaalt de signatuur van Mackaay.

We maken het rondje Maarssen-Broek af door het winkelcentrum uit te lopen en aan de aan de

achterzijde waar de markt wordt gehouden een kijkje te nemen bij de grote obelisk die daar in 1988 werd geplaatst (zie afbeelding 5). Deze is in opdracht van de gemeente vervaardigd door de beeldhouwer Nout Visser.⁷⁾ Visser wist dat er op het plein op zaterdag markt werd gehouden en wilde daarom een beeld maken dat niet teveel ruimte op het plein in beslag zou nemen. Bovendien speelden de hoge gebouwen die het plein omringen een niet uit te vlakken rol bij de realisatie van een beeld in die ruimte. Dat is de reden dat Visser koos voor een obelisk, rechttoe rechtaan. Dat heeft moeite gekost want het gevaarte is 17m hoog en weegt maar liefst 35 ton. Om een veilige plaatsing te waarborgen steunt het gevaarte op vier zware heipalen. De bestrating van het plein maakt eveneens deel uit van het kunstwerk. Daarin zijn rondom de naald stalen lijnen in de bestrating aangebracht die uitkomen bij driehoeken en die samen met de stalen lijnen een windroos vormen. De obelisk is gemaakt van roze graniet en de driehoeken eveneens. De driehoeken zien er veel gladder uit maar dat komt doordat deze zijn gezaagd en 'gezoet' (gepolijst), in tegenstelling tot de obelisk. Het graniet van de obelisk bestaat uit gebroken stukken die daarna met een vlammenwerper zijn bewerkt, waardoor er vanwege de grote hitte een laagje afspringt en het materiaal er ruwer uit gaat zien, wat *éclaté* wordt genoemd, het Franse woord voor 'afgesprongen'. Oorspronke-

lijk had een obelisk de functie van gedenknaald. Visser heeft hier de oorspronkelijke bedoeling van de obelisk ondergeschikt gemaakt aan de eisen van de plaats en de ruimte en daarmee een fraaie, artistieke oplossing gerealiseerd. ●

Noten:

1. Leonardus Pennock (1945). Haagse Academie voor Beeldende Kunsten. Opgeleid als klassiek beeldhouwer, maar maakte na zijn opleiding uitsluitend abstracte beelden en zelfs minimalistische kunstwerken.
2. Ram Katzir (1969). Gerrit Rietveld Academie. Opgeleid als beeldhouwer en graficus. Werkt afwisselend in Amsterdam en Beijing.
3. Theo Mackaay (1950). Gerrit Rietveld Academie en de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten, Amsterdam.
4. Constant Permeke (1886-1952). Academies van Brugge en Gent, Vlaams expressionist. Bekend om zijn grote en wat grof aandoende beelden en schilderijen.
5. Henry Moore (1898-1986). Leeds en Royal College of Art Londen. Eerste Britse beeldhouwer van internationale faam. Hij is bekend om zijn grote, vaak non-figuratieve beelden met openingen.
6. Ossip Zadkine (1890-1967). Rus van geboorte, studeerde in Londen en Parijs. Hij is de schepper van het beroemde beeld "Stad zonder Hart" in Rotterdam, gemaakt ter herdenking van het bombardement van 1940.
7. Nout Visser (1944). Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Werkt al dertig jaar uitsluitend in opdracht.

Wybren Wijnstra (1898-1960), een vergeten architect

Deel 3

.....
*Auteurs: Jan Simonis en
Hans van Bommel*

Vooraf

In deel 2 van onze bijdrage over de architect Wijnstra hebben we een lijst gepresenteerd van zijn bouwwerken in Maarssen en Maarsseveen en enkele daarvan nader toegelicht. In dit slotartikel gaat de aandacht uit naar de werkzaamheden van Wijnstra buiten Maarssen. Wij presenteren weer een lijst van zijn werken en lichten enkele daarvan nader toe met bijzondere aandacht voor zijn activiteiten als stedenbouwkundige en ontwerper van interieurs.

Bouwwerken buiten Maarssen en Maarsseveen

Bijgaande lijst van door ons achterhaalde projecten buiten Maarssen/Maarsseveen biedt de mogelijkheid om twee aspecten van Wijnstra's werkzaamheid nader onder de aandacht te brengen: zijn rol als stedenbouwkundige en als interieurontwerper. Bij sommige projecten uit deze lijst heeft Wijnstra iets gezegd over de denkbeelden die hem geleid hebben. Dat heeft hij ook gedaan in een lezing met de titel 'De mens en de ruimte' bij een tentoonstelling in het Amersfoorts Gemeenschapshuis (A.G. Huis) in 1957. Een lezing die ons wellicht een goed inzicht had kunnen geven in zijn denkbeelden over de rol van de architectuur en de stedenbouw in de samenleving. Wij hebben de tekst van de lezing echter niet kunnen achterhalen, dus moeten wij het doen met de summierende toelichtingen bij enkele van de ontwerpen uit onderstaande lijst. Als stedenbouwkundige heeft hij dat gedaan bij het ontwerp van het uitbreidingsplan van Abcoude in 1950 en als architect bij het ontwerp van huizen in Vreeland in 1952. Dit laatste project is tevens interessant omdat het gezien wordt als resultante van zijn studie van de bouwgewoonten in de Vechtstreek. Naast Wijnstra de architect en de stedenbouwkundige is zoals gezegd nog sprake van een derde

kwaliteit: Wijnstra als ontwerper van interieurs, inclusief meubels. In onderstaande lijst treffen wij drie projecten aan die hem in die hoedanigheid laten zien: het ontwerp van het interieur van een sigarenmagazijn in Hilversum, eerder behandeld in deel 1, het ontwerp van meubels in een dameskapsalon uit 1927 en de verbouwing van een winkel in Utrecht in 1954.

Enkele ontwerpen nader beschouwd

Als eerste behandelen we de situatie rond het uitbreidingsplan voor Abcoude in 1950.

Uit de notulen van de raad van Abcoude van 8 december 1950 blijkt dat Wijnstra op meerdere fronten actief is geweest in Abcoude. Niet alleen was hij architect van individuele huizen voor particuliere opdrachtgevers, maar hij ontwierp ook voor de gemeente Abcoude (samen met architect J. Trouw uit Abcoude) het Uitbreidingsplan in hoofdzaak van die gemeente, het Uitbreidingsplan in onderdeel van het dorp Abcoude en het Kernplan van het dorp Baambrugge.

Wijnstra was op een ongewone manier betrokken geraakt bij deze opdracht. In 1946 drong het Provinciaal Bestuur er bij de gemeente Abcoude op aan om nu snel de opstelling van het uitbreidingsplan af te ronden. De gemeente stuurde daarop een brief aan de architect, die kennelijk al enige tijd bezig was met de opstelling van dat plan, met het verzoek om het plan snel te voltooien. Deze architect was de bekende architect en meubelontwerper Mart Stam; de man die genoemd wordt in elk internationaal architectuurhandboek over Het Nieuwe Bouwen. Na genoemde brief volgden over een periode van een jaar nog vele andere brieven. Eerst brieven waarin om nadere toelichting werd gevraagd door de gemeente, want er waren verschillen van opvatting over de inhoud van het plan. Het betrof onder andere de vraag wat voor type huizen er gebouwd moest worden (eengezinshuizen of meergezinshuizen) en de capaciteit van het plan. De

Bouwwerken naar jaar buiten de voormalige gemeenten Maarssen en Maarsseveen

Plaats/Straat	Omschrijving bouwwerk	Jaar	Opdrachtgever
Sprang, Gem. Waalwijk.	Dubbel woonhuis	1920	
Sprang Van der Duinstr. 12.	Uitbreiding L.O. school (school is gesloopt)	1922	Ver. Christelijk Volksonderwijs
Vleuten, Parkweg 6.	Woonhuis	1923	H. Plomp
Hilversum, Stationsplein.	Interieur sigarenmagazijn	1924	Firma Verhulst
Rijsenburg, Nijendal 13.	Villa	1926	Jkvr. C. baronesse van Wassenauer
Oegstgeest, Julianapark.	Villa	1926	
Hilversum Eikbosscherweg 130	Dameskapsalon	1927	Joh. van Os
Zuilen, Daalseweg	Tweeklassige kleuterschool	1928	
Hilversum, Bussumerstr. 19	Bakkerij (verbouwing)	1928	C. Wildschut
Vleuten, Parkweg 4	Villa	1929	H. Plomp
Zuilen	Werkplaats met twee bovenwoningen	1930	
Zuilen, Bisschoppolein, e.a.	Chr. School L.O.+ gymlokaal	1931	
Zeist	Plan voor Raadhuis	1932	Gemeente Zeist (?)
Zuilen, M. de Klerkstraat, La Croixstraat, e.a.	201 arbeiderswoningen (197 + 4 winkelhuizen)	1933/34	W'bouwv. Zuilen
Linschoten, Provincialeweg onder Montfoort	Twee dubbele arbeiderswoningen	1936	
Abcoude, Amsterdamse Strw.	Drie woonhuizen	1940	Dr. J. Lubsen
Sleeuwijk	Tien arbeiderswoningen	1947	B&W Sleeuwijk
Abcoude	Twee woonhuizen	1947	
Blomswaard			
Abcoude			
In 't Markvelt 2	Villa	1948	G. van Rossum
Abcoude	Twaalf middenstandswoningen	1949	Kamerling Bouw
In 't Markvelt			
Dussen	Woning + fruitbewaarpplaats	1949/1950	A.A. Snijders
Abcoude	Ontwerp Uitbreidingsplan	1950	Gemeente Abcoude
(i.s.m. Dhr. Trouw)			
Slikkerveer	Scholencomplex	1951	Nut v/h Algemeen
Utrecht			
Minrebroederstr.	Winkelpand (verbouwing)	1954	
Korte Jansstraat			
Vreeland	Drie woonhuizen	1952	J.W. van Bakhuizen
Duinkerken14,16,18			
Nieuwersluis	Woonhuis	1956	
Rijksstraatweg 7a			
Nieuwkoop	Groepsbureau Rijkspolitie met twee dienstwoningen	1956	Rijksgeb. dienst
Roerdomplan1/ Berkenlaan 2-4			
Doorn	Politiebureau met twee dienstwoningen	1959	Rijksgeb. Dienst
Bilthoven	Villa	1960	
Rubenslaan 36			
Bunnik	Politiebureau met twee dienstwoningen	1960	Gemeente Bunnik
Bunnik	Brandweergarage	1960	Rijksgeb. dienst
Vleuten	Acht woningen		Gemeente Bunnik
Parkweg			
Abcoude			
Koppeldijk 24/26	Woningen	1956/1958	

*Uitbreidingsplan
Abcoude van
Wijmstra en
Trouw uit 1951.
Bron: RHC
Vecht en Venen,
Breukelen. GAA
1941-1980, Inv.
nr. 989*

gemeente wenste ook meergezinshuizen te kunnen (laten) bouwen en vond voorts dat het ontwerpplan een erg grote capaciteit had. Na verloop van tijd, bij het toenemen van de irritatie over de nietszeggende antwoorden van Stam en het lange uitblijven van het plan, veranderde de toon van de gemeentelijke brieven: men sommeerde de architect het plan nu af te leveren. Stam stuurde uiteindelijk op 30 juni 1948 een briefje aan het College van B&W met de volgende mededeling: “Wegens plotseling vertrek voor een langdurig verblijf naar het Buitenland is het mij niet mogelijk het uitbreidingsplan van Abcoude verder af te doen. Ik heb het architectenbureau W. Wijmstra en J. Trouw te Maarssen bereid gevonden deze aangelegenheid verder geheel af te wikkelen.”¹⁾ Wat was hier aan de hand? Stam was, evenals vele andere kunstenaars en intellectuelen uit de Europese avant-garde, gefascineerd door het socialistisch experiment in de Sovjet-Unie. Dat leidde in de jaren 30 tot een verblijf in de Sovjet-Unie om daar samen met andere westerse architecten te werken aan de planning van nieuwe industriesteden, onder andere de staalstad Magnitogorsk in Siberië. In 1934 keerde hij echter gedesillusioneerd terug naar Nederland. In 1948 probeerde hij het opnieuw. Hij reisde af naar de Sovjet-bezettingszone van Duitsland, in 1949 omgevormd tot DDR, om daar zijn sociale idealen in de architectuur te verwezenlijken. Ook dit regime stelde uiteindelijk geen prijs op zijn ontwerpen en opnieuw teleurgesteld keerde hij in 1950 terug naar Nederland. Het “plotselinge vertrek voor een langdurig verblijf in het Buitenland” in boven aangehaald briefje was dus de reis naar de

DDR om daar mee te helpen bij de opbouw van ‘het arbeidersparadijs’.

Na het afhaken van Stam namen Wijmstra en Trouw op verzoek van het College van B&W van Abcoude de zaak over en voltooiden in 1949 het verlangde plan (zie afbeelding 1). Hun ‘plan in hoofdzaak’ bevatte minder capaciteit dan de versie van Stam. Bij de behandeling van het uitbreidingsplan in de raad gaf niet alleen collega Trouw een reactie op vragen vanuit de raad maar ook Wijmstra reageerde, met name op een raadslid dat uitdrukkelijk vroeg hoeveel hectaren van het plan nu nuttig bebouwd werden en hoeveel hectaren ‘onnutte grond’, zoals vijvers en plantsoenen, in het plan waren opgenomen. Het antwoord van Wijmstra is interessant want het laat iets zien van zijn opvattingen over de rol van de architect en de architectuur en de principes die daarbij een rol (dienen te) spelen. Wijmstra reageerde als volgt: “Het is echter niet het plan van de ontwerper, doch van de raad. Het ontwerpen bestaat in het ordenen van een en ander; waarbij zoveel mogelijk met economische belangen rekening wordt gehouden. Boven deze ordening staat echter een hogere orde dan die der economie en het is juist de vraag of deze hogere orde wordt geaccepteerd. Het is hier een kwestie van het grote naast het kleine, het edele naast het onedele, waarvan de aanvaarding misschien een offertje vraagt”.²⁾ Na het aanbrengen van enige wijzigingen verleende het Provinciaal Bestuur op 5 juni 1951 goedkeuring aan het plan.

Drie woonhuizen in Vreeland

In deel 1 citeerden wij een krantenbericht over de dood van Wijmstra waarin vermeld werd dat hij een diepgaande studie had gemaakt van de bouwgewoonten in de Vechtstreek met onder andere als resultaat “de drie schilderachtige huizen in Vreeland, die in de architectenwereld bijzondere aandacht trokken.” Bedoeld werd drie huizen op de oever van de Vecht: Duinkerken nrs. 14, 16 en 18 uit 1952 (zie afbeelding 2 en 3). Dat de huizen op deze plek gebouwd konden/mochten worden, had te maken met een bijzondere omstandigheid. Zij werden gebouwd op de fundering van een afgebrande fabriek en de gemeentearchitect schreef dan ook over het plan, hoewel hij twijfels had over de uitvoerbaar-

heid tegen redelijke kosten, dat “in ieder geval van de gelegenheid gebruik moet worden gemaakt om te trachten de bestaande ruïne te vervangen.”³⁾

De oorspronkelijke opdrachtgever was J. v. d. Bovenkamp, Langestraat 79 te Hilversum (Wijmstra had ook gewoond in de Langestraat te Hilversum!) maar de uiteindelijke opdrachtgever werd J.W. van Bakhuizen uit Soestduinen. De bouwkosten voor de drie woningen, bedoeld voor de verkoop, bedroegen f 43.000,-. De huizen omvatten een woonkamer van 21,7 m² en drie slaapkamers van resp. 10,2, 10,2 en 4,3 m² groot. De keuken was 5 m². Wijmstra heeft in een artikel in het Bouwkundig Weekblad uit 1953 een toelichting op dit project gegeven. Het bijzondere is dat wij hier, weliswaar in summier vorm, opnieuw zoiets als een ‘ontwerpfilosofie’ aantreffen: “Als op zeker moment een makelaar met een eigenbouwer bij je binnenstapt om op één van de mooiste plaatsen langs de Vecht, op een heel klein terrein, enige woningen te bouwen, is je eerste reactie: “Dat nooit!” Doch als je dan ziet hoe Vreeland langs de rechteroever gegroeid is, waar met z’n dichte bebouwing uitdrukking van het

dorpsleven is gegeven, zoals bijna nergens anders, dan begin je te beseffen dat de bebouwingsmogelijkheid op dit terrein aanwezig en verantwoord is. Het silhouet van de huizen van het dorp hebben het zelfstandige karakter van het gezinsleven, maar vormen met elkaar toch de eenheid van de dorpsgemeenschap. Uit deze overwegingen is dan tenslotte de vorm van deze drie woonhuizen ontstaan.”⁴⁾

Wijmstra ‘beklaagde’ zich in het artikel nog wel over de bouwer die op enkele punten van de bouwtekening was afgeweken, met name bij de stoep- en balkonhekken. Deze waren nu, aldus Wijmstra, “wat grof uitgevoerd”. Vergelijken we de bouwtekening met de huidige situatie dan blijkt dat het een en ander is veranderd. Er zijn dakkapellen en stoephekken aangebracht, de originele roede-verdeling van de ramen is her en der verdwenen en soms zijn de openslaande deuren aan de Vechtzijde vervangen door grote ramen. De balkonhekken zijn bij geen van de huizen meer origineel en op de bouwtekening hebben de benedenramen luiken aan weerszijden (zie afbeeldingen 4 en 5).

Ontwerp van de voorgevels van de woningen in Vreeland.
Bron: RHC Vecht en Venen, Breukelen

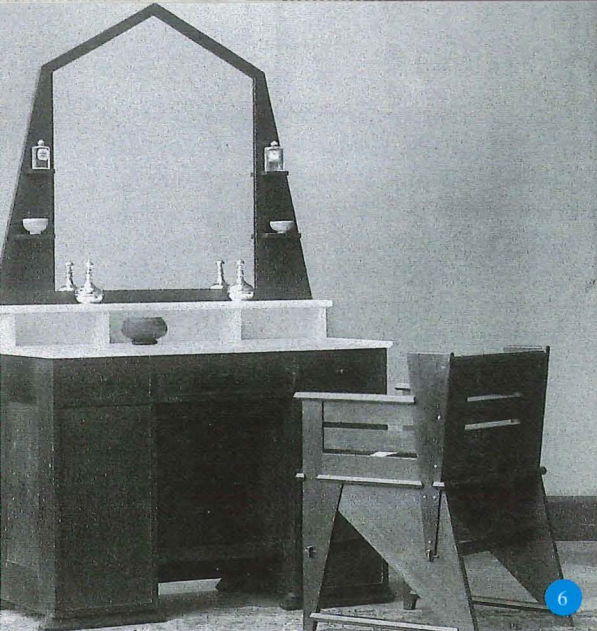
Heeft Wijmstra zich laten inspireren door de vormgeving van het derde huis van rechts? Foto: J. Simonis 2014

De voorzijde van de huizen van Wijmstra in Vreeland,
Duinkerken 14, 16, 18. Foto: J. Simonis 2014

Vechtzijde huizen in Vreeland.
Foto: J. Simonis 2014

Toilettafel dameskapsalon in bruin gebeist beukenhout, 1927. Archief: mevr. E. Wijmstra-Mencke

Fauteuils dameskapsalon in bruin gebeist beukenhout, 1927. Archief: mevr. E. Wijmstra-Mencke

Een dameskapsalon in Hilversum

We hebben in deel 1 aangestipt dat Wijmstra al als beginnend architect belangstelling had voor het ontwerpen van meubels. Het bleef echter geen ‘jeugdzonde’ want ook bij de opdracht voor het ontwerpen van een dameskapsalon in 1927 ontwierp hij de meubels. Later in 1956 zou hij dat weer doen bij het verbouwen van het kerkje van de Nederlandse Protestantenvond in Maarssen. Ook heeft hij op Terschelling het interieur van een dokterswoning ontworpen.

De opdracht voor de kapsalon kreeg hij van kapper Joh. Th. van Os uit Hilversum die aan zijn bestaande zaak een dameskapsalon wilde toevoegen. De Gooi- en Eemlander deed 15 februari 1927 verslag van de opening van de nieuwe kapsalon: “De heer Joh. Th. Van Os, Eikbosscherweg 130 alhier, heeft aan zijn bloeiende coiffeurszaak een dameskapsalon toegevoegd, die gisteren werd geopend en er bijzonder smaakvol uitziet. Door den architect Wiemstra uit Utrecht werd het ontwerp gemaakt en het is aardig om te zien, hoe tot in de kleinste details alles in stijl is gehouden. De toilettafels, de gemakkelijke leunstoelen, bestemd voor dames, die een oogenblikje moeten wachten, tot zelfs de lijst van den spiegel zijn van bruin gebeist beukenhout, wat een keurig effect maakt.”

De meubels die Wijmstra voor deze salon ontwierp, laten een ontwikkeling zien in de richting van meer moderne stijkenmerken (zie afbeeldingen 6 en 7). Deze ontwikkeling wordt nog duidelijker bij vergelijking met ontwerpen uit eerdere jaren.⁵⁾

Verbouwing winkelpand in Utrecht

In 1954 kreeg Wijmstra de opdracht om een winkelpand op de hoek van de Minrebroederstraat en de Korte Jansstraat in Utrecht te verbouwen. Naast meubelverkoop, diende het pand ook geschikt gemaakt te worden voor de verkoop van stoffen, potterie en glaswerk. De opdrachtgever stelde als bijzondere eis dat vooral de stoffenafdeling er aantrekkelijk en overzichtelijk uit diende te zien. Wijmstra heeft in het Bouwkundig Weekblad uiteengezet hoe deze eisen van de opdrachtgever, maar ook de situering van de winkel, de opzet en inrichting van de winkel hebben bepaald. De bijzondere eis ten aanzien van de stoffenafdeling leidde tot de keuze van een ongebroken lange wand voor het uitstallen van de stoffen en “om de stoffen, én voor het publiek, én voor de verkoopsters, gemakkelijk bereikbaar te doen zijn, werd de entresol geprojecteerd. Dit gaf tevens architectonische voordelen, n.l. het ruimtelijke en het min of meer verrassende, wat nu eenmaal een primaire eis is voor een toonkamer

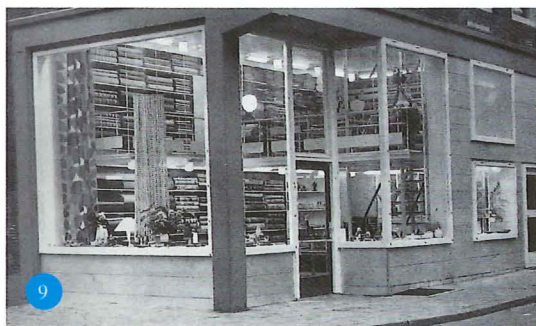
en winkel.”⁶⁾

Over de situering van de winkel en de consequentie daarvan voor het ontwerp, zei Wijnstra het volgende: “De winkel is zo gesitueerd dat het publiek, bij nadering, steeds tegen het min of meer scherpe zonlicht in moet kijken. (...) Om dit zo veel mogelijk op te vangen, is gedacht de hele winkel tot op zekere hoogte een voortzetting van de straat te doen zijn. Uit bovenstaande grondgedachten is tenslotte de gemaakte opzet voortgekomen.”⁷⁾

We zien hier toch wel een verrassende Wijnstra; niet eerder zagen wij een zo ‘modern’ ontwerp, zowel wat betreft interieur als exterieur, strikt geleid door de functionele vereisten van de opdracht (zie afbeeldingen 8 en 9). Ook het bouw materiaal weerspiegelt de moderniteit; gewapend beton voor de gevelkolommen, stroken aluminiumplaat als bekleding voor de gevelvlakken, trappen en entresolvloer van staal. Het pand is nu drastisch verbouwd en van het ontwerp van Wijnstra is niets meer terug te vinden.

Tot slot

Overzien wij aan het eind van deze reeks van bijdragen over Wybren Wijnstra zijn werk, dan kunnen wij concluderen dat hij een veelzijdig architect was die zich niet alleen met allerlei soorten woonhuizen bezighield, maar ook met allerlei andere typen bouwwerken, zoals scholen, politiebureaus, brandweergarages, winkels, werkplaatsen, boerderijen en fabrieken. Hij was tevens ‘binnenhuisarchitect’, althans een architect die ook interieurs en meubels ontwierp en naast dit alles was hij eveneens stedenbouwkundige, ontwerper van uitbreidingsplannen.

Exterieur van de winkel in Utrecht. Bron: Bouwkundig Weekblad, 9-10, 1954

Hij toonde zich een degelijk vakman, beïnvloed door de traditie van onder andere de Amsterdamse en Delftse School. Zijn villa's van voor de oorlog stonden onder invloed van de Engelse landhuisstijl die de villabouw en landhuisarchitectuur in deze jaren nog sterk bepaalde, zowel in het Gooi als in plaatsen als Bloemendaal en Wassenaar. Wijnstra's projecten waren door hun regelmatige opzet en beperkte versiering echter veel soberder. Zijn eerste meubelontwerpen stonden onder de invloed van de Amsterdamse School, in het bijzonder Ir. B. van Loghem (1881-1940) en Michel de Klerck (1884-1923). Later maakte hij meer functionalistische ontwerpen.⁸⁾ Wijnstra was geen modernist, maar schuwde in zijn meer traditionele stijl van bouwen niet het gebruik van modernistische elementen. De oorlog heeft een zekere tweedeling in zijn werk veroorzaakt. Misschien moeten wij zeggen: de oorlog heeft zijn ontwerp mogelijkheden ingeperkt. In die periode mocht hij zijn beroep niet uitoefenen en na de oorlog kwam hij terecht in de 'schraalheid' van de Wederopbouw. Geleidelijk werden de maatschappelijke omstandigheden gunstiger en kreeg hij weer meer particuliere opdrachten. Een bijzonder voorbeeld daarvan is het woonhuis dat hij in 1956 bouwde langs de Rijksstraatweg in Nieuwersluis

Interieur van de winkel in Utrecht. Bron: Bouwkundig Weekblad, 9-10, 1954

*Woonhuis Rijks-
straatweg 7a te
Nieuwersluis.
Foto: J. Simonis*

(zie afbeelding 10).

Ook voor de Tweede Wereldoorlog, met name in de economische crisisperiode van 1929 tot 1936, waren de omstandigheden niet bepaald gunstig. De bouw werd hard getroffen door de crisis. Op het hoogtepunt in de jaren 30 was meer dan de helft van de werknemers in de bouw werkloos. Hoewel Wijnstra wellicht als persoon en architect in de vergetelheid is geraakt, dat geldt zeker niet voor zijn bouwwerken, waarvan een aantal zelfs benoemd is tot gemeentelijk of rijksmonument.

Postscriptum

In de drie artikelen hebben we laten zien dat Wijnstra zeer actief was zowel in Maarssen als daarbuiten. Er zijn ook projecten aan hem toegeschreven, met name in Maarssen, waarbij hij feitelijk niet betrokken is geweest. Hij is bijvoorbeeld niet de architect van de gymzaal in de Gaslaan in Maarssen. Op de blauwdruk van het ontwerp van dit gebouw staat de handtekening van gemeentearchitect C.A. van Beusekom. Datzelfde geldt voor de oude brandweergarage aan het Harmonieplein/Gaslaan; op de blauwdruk staat de handtekening van C.A. van Beusekom. Wijnstra is ook niet de architect van het

met stalen ramen op de Kerkweg nr. 33 is niet van de hand van Wijnstra. Het bouwdoossier vermeldt de naam A.J. Koen. Dat is dezelfde architect die in de jaren 30 verscheidene woningen gebouwd heeft aan de Stationsweg. Wijnstra wordt ook vaak genoemd als gemeentearchitect van Maarssen in de naoorlogse periode. Dat is echter niet juist. Tot in de oorlog was C.A. van Beusekom gemeentearchitect. Hij werd in 1943 opgevolgd door A.J. Mook. Begin jaren 50 bestond er kennelijk geen behoefte meer aan een gemeentearchitect want uit de bouwdoSSIers blijkt dat vanaf die tijd de bouwvragen werden beoordeeld door ambtenaren. ●

Noten

1. Briefje van M. Stam d.d. 30 juni 1948 in het uitbreidingsplandossier Abcoude bij RHC Vecht en Venen, Breukelen. Archief GAA 1941-1980, Inv.nr. 989.
2. Uit de notulen van de Gemeenteraad van Abcoude van 8-12-1950.
3. De ontwerp-tekening en de brief van de gemeentearchitect zijn te vinden in het bouwdoossier bij RHC Vecht en Venen, Breukelen. Archief Vreeland Map 1 van 2, p. 64.
4. W. Wijnstra, Drietal woonhuizen te Vreeland, In: Bouwkundig Weekblad, 1953, jrg. 71, 23-24, pp. 191-193.
5. Zie afbeeldingen 5 en 6 in deel 1 over Wijnstra, Periodiek HKM nr. 3, 2015.
6. W. Wijnstra, Verbouwing winkelpand aan de Minrebroederstraat/hoek Korte Jansstraat te Utrecht, In: Bouwkundig Weekblad, 1954, jrg. 72, 9-10, pp. 71-73.
7. Zie noot 6.
8. De uitspraak over de villa's en de meubelontwerpen uit de

∴ *“Boven deze ordening staat echter een hogere orde dan die der economie*
∴ *en het is juist de vraag of deze hogere orde wordt geaccepteerd.”*

gemaal aan de Machinekade in de Bethunepolder; althans op de blauwdruk staat geen handtekening van Wijnstra en ook verder in het dossier zijn geen aanwijzingen te vinden dat Wijnstra bij het ontwerp een rol heeft gespeeld. Daarom blijven we voorlopig uitgaan van Ammerdorffer, hoofdopzichter van de Gemeentewaterleiding Amsterdam, als ontwerper. Wijnstra is eveneens niet de architect van het woonhuis Stationsweg 2. Dat is, zo blijkt uit het bouwdoossier, architect P. van der Wart. Ook het woonhuis

beginperiode van Wijnstra zijn met dank ontleend aan mevr. G. Andela, architectuurhistorica te Rotterdam. Zij was zo vriendelijk om desgevraagd op basis van een selectie van foto's het werk van de architect Wijnstra te 'interpreteren' en te situeren binnen zijn vakgebied. De naam van J.B. van Loghem is toegevoegd door de auteur van dit artikel. Zie daarvoor het boek 'Industrie en vormgeving in Nederland 1850-1950', Stedelijk Museum Amsterdam, 1986, p. 266 en het achterblad.

Sjang Geelen (1895-1964), bouwer van twee fabrieksschoorstenen in Maarssen

Auteur: Pierre Geelen

Vooraf

Een industrieel icoon dat al van verre zichtbaar is, meer dan 90 jaar oud, niet meer in bedrijf en met zijn kop enigszins naar het westen gebogen. Het is het enige behouden gebleven bouwsel onder zijn talrijke soortgenoten die ooit op hoog niveau getuigden van de industriële bedrijvigheid aan de oevers van de Vecht en het Amsterdam-Rijnkanaal tussen Utrecht en Maarssen. We spreken van de 40 meter hoge schoorsteen op het fabrieksterrein van de voormalige oliefabriek van Ulbe Twijnstra. Deze is gebouwd in 1921 door de Limburgse schoorsteenbouwer Sjang Geelen die in 1924 ook de bouw van de inmiddels verdwenen 55 meter hoge schoorsteen op het terrein van de Kininefabriek voor zijn rekening nam. In dit artikel wordt op de geschiedenis van beide fabrieksschoorstenen ingegaan. Hieraan voorafgaand zullen in kort bestek de ontstaansgeschiedenis en de techniek van de schoorsteenbouw in ons land geschetst worden en zal summier worden ingegaan op de carrière van Sjang Geelen als fabrieksschoorsteenbouwer.

Van metselaar tot fabrieksschoorsteenbouwer

Sjang Geelen - mijn vader - werd geboren op 23 oktober 1895, als oudste zoon van Peter Jacobus Geelen die in 1893 in het Midden-Limburgse Neer een kleinschalig aannemersbedrijf had opgericht.¹⁾ Vanaf rond 1900 specialiseerde het bedrijf zich onder meer in de bouw van ringovens bij steen- en dakpannenfabrieken en fabrieksschoorstenen. Na de lagere school trad Sjang in 1907 op twaalfjarige leeftijd in de voetsporen van zijn vader. Onder diens leiding ontwikkelde hij zich tot een bekwaam metselaar met als specialiteit het bouwen van gemetselde ronde schoorstenen. Toen hij eind 1915 de leeftijd van twintig jaar had bereikt, bedroeg het aantal door hem gebouwde exemplaren al twintig stuks. Zijn hoogtepunt als

Sjang Geelen, staande rechts, tijdens het metselen van een schoorsteen in de jaren 20 van de vorige eeuw.

schoorsteenbouwer beleefde hij in de periode na de Eerste Wereldoorlog tot 1931. In totaal verreden in een tijdsbestek van twintig jaar niet minder dan circa 115 exemplaren van zijn hand, verspreid over ons land (zie afbeelding 1).²⁾

In de provincie Utrecht betrof het twee schoorstenen in Maarssen voor U. Twijnstra's Oliefabriek (1921, 40 meter) en de N.V. Nederlandsche Kininefabriek (1924, 55 meter), alsmede schoorstenen voor de Gemeentelijke Reinigingsdienst in Amersfoort (1920, 30 meter), de Bestekfabriek Gero in Zeist (1925, 25 meter) en het Sint Antonius Gasthuis in de stad Utrecht (1926, 10 en 31 meter). Anno 2015 zijn er nog zeventien door Sjang Geelen gebouwde schoorstenen behouden gebleven,

waaronder de schoorsteen van de oliefabriek Ulbe Twijnstra in Maarssen (nu gelegen op het grondgebied van de gemeente Utrecht).

Toen zijn vader in 1931 stierf, werd de 35-jarige Sjang gedwongen de leiding van de reguliere bouwwerkzaamheden van het aannemersbedrijf in Neer op zich te nemen. Er resteerde vanaf dat moment geen tijd meer stad en land af te reizen om zijn activiteiten als bouwer van fabrieksschoorstenen voort te zetten. In 1945/46 herbouwde hij nog een zestal door het oorlogsgeweld zwaar beschadigde schoorstenen van steen- en dakpannenfabrieken in Midden-Limburg. Het waren de laatste die Sjang Geelen voor zijn rekening nam.

Fabrieksschoorstenen in en rond Utrecht en Maarssen

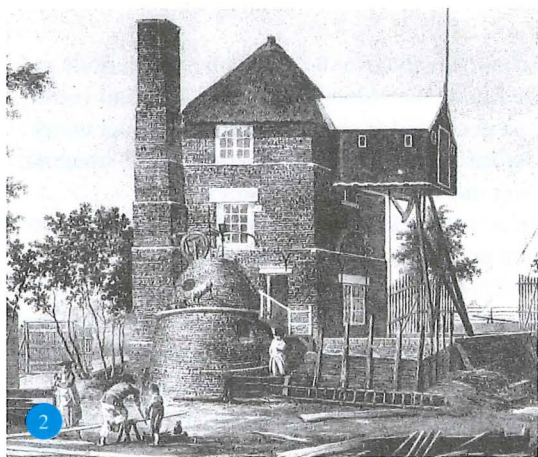
De geschiedenis van fabrieksschoorstenen in Nederland is onlosmakelijk verbonden met de introductie van de stoommachine eind achttiende eeuw. In de negentiende/begin twintigste eeuw zou de groei van het aantal schoorstenen nagenoeg gelijke tred houden met de grootschalige toepassing van stoomkracht als energiebron tijdens het industrialisatieproces in ons land. Hiervoor was productie van stoom nodig. Dat gebeurde in een met steenkolen gestookte stoomketel die stond opgesteld in een ketelhuis en waarvan de vrijkomende verbrandingsgassen werden afgevoerd naar en door een schoorsteen. De eerste succesvolle toepassing van een stoommachine in ons land vond plaats in

1787 in de polder Blijdorp bij Rotterdam, waar een nieuw poldergemaal - uitgerust met een door James Watt (1736-1819) ontwikkelde balansstoommachine - in werking werd gesteld.³⁾

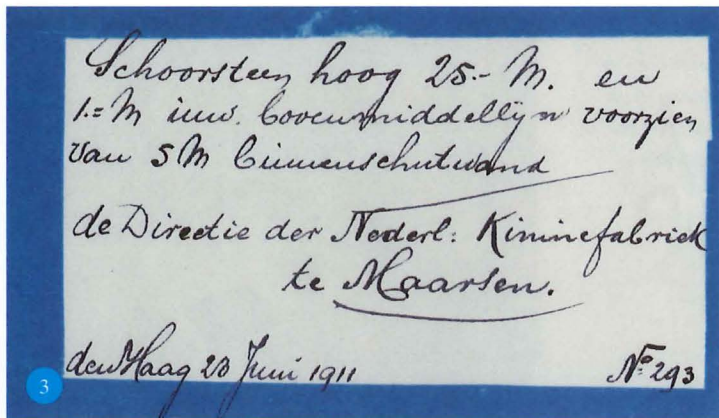
Op de afgebeelde aquarel uit 1790 is naast het machinegebouw van het gemaal een circa 12 meter hoge vierkante schoorsteen gesitueerd (zie afbeelding 2). De ingebruikname van dit eerste stoomgemaal met een vrijstaande uitpandige schoorsteen, als alternatief voor de traditionele door wind gedreven poldergemalen, wordt doorgaans beschouwd als startpunt van de fabrieksschoorsteenbouw in Nederland.

De industriële ontwikkeling van ons land en de daarmee gepaard gaande verschijning van fabrieksschoorstenen is ook aan de stad Utrecht en de voormalige gemeente Maarssen niet voorbijgegaan. Evenals in andere plaatsen was het aanvankelijk de toepassing van stoomkracht in kleinschalige, ambachtelijke bedrijfjes en werkplaatsen die resulteerde in vele tientallen kleine schoorstenen die verrezen in de oude, dichtbevolkte binnenstad. Daarvan zijn er in Utrecht nog slechts een klein aantal overeind gebleven. Vanaf eind negentiende eeuw vonden op grote schaal verschuivingen plaats van kleine ambachtelijke werkplaatsen vanuit de binnenstad naar grote, imposante fabrieken in de nabijheid van de vaarwegen buiten de stad waar gunstige aan- en afvoerroutes voor grondstoffen en eindproducten voorhanden waren.⁴⁾

De aanwezigheid van goede spoor- en waterwegverbindingen, zoals het in 1892 voltooide Merwedekanaal, stimuleerden begin twintigste eeuw bovendien ondernemers van elders grootschalige bedrijven met een nationale en internationale uitstraling in Utrecht en omgeving op te richten.⁵⁾ Aansprekende voorbeelden daarvan zijn staalfabrikant Demka, machinefabriek Werkspoor, Douwe Egberts en de verderop gelegen oliefabriek van Ulbe Twijnstra. Bij de door stoomkracht aangedreven fabrieken verschenen talloze en vaak hoge fabrieksschoorstenen die decennia lang de buitenwijken van Utrecht en de oevers van het Merwedekanaal tussen Utrecht tot aan Maarssen hebben gedomineerd. Met de sluiting en daarop volgende afbraak van vele fabrieken in deze streek vanaf de jaren zeventig ontsnapte ook het merendeel van de schoorstenen niet aan de sloophamer. Met uitzon-

De eerste vrijstaande schoorsteen in ons land uit 1787 bij het Stoomgemaal van Blijdorp in Rotterdam.

Fragment van de bouwtekening van de schoorsteen uit 1911 van de Kininefabriek op 'Welgelegen'.

Radiaalsteen met bedrijfsstempel van Canoy-Herfkens.

dering van de niet meer rokende, 40 meter hoge schoorsteen van Ulbe Twijnstra zijn alle gemetselde fabrieksschoorstenen langs het kanaal in de gemeente Utrecht verdwenen.

Datzelfde geldt voor al die andere schoorstenen die ooit op het huidige grondgebied van Maarsse hebben bestaan. Wellicht de eerste daarvan was een schoorsteen van circa 15 meter hoogte uit 1895 naast het bijgebouwtje van villa Op Buuren, gelegen tussen de Vecht en de Amsterdamse Straatweg, waar Hendrik van der Woude in dat

van Op Buuren - opgetrokken (zie afbeelding 3). Andere voorbeelden in Maarssen betreffen onder meer het in de jaren 10 gebouwde 12,5 meter hoge schoorsteentje bij de keramische werkplaats van Heijstee & De Bruin en de drie exemplaren van de N.V. Plaatwerkerij en Verzinkerij P. Bammens & Zn. uit respectievelijk 1919, 1924 en 1939.⁷⁾ In 1924 werd aan de zuidwestoever van de Vecht op het Kinine-terrein een, inmiddels gesloopte, 55 meter hoge schoorsteen geplaatst. Deze schoorsteen is, evenals die van Ulbe Twijnstra, gebouwd door Sjang

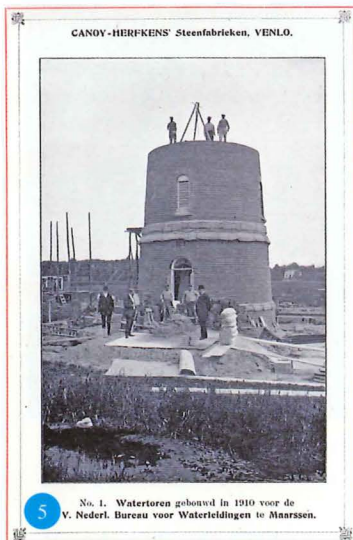
: In combinatie met de nabij gelegen korenmolen 'De Hoop'
: symboliseerde de schoorsteen tevens de transformatie van
: het tijdperk van windenergie naar de moderne industriële
: tijd waarin stoom als belangrijkste energiedrager fungeerde

jaar zijn chemisch farmaceutisch bedrijfje startte. Die schoorsteen kreeg in 1904 gezelschap van een 25 meter hoog exemplaar toen Van der Woude, samen met Dr. A.R. van Linge, op deze locatie met de productie van kinine begon.⁶⁾ Toen voor de uitbreiding van de productiecapaciteit in 1911 werd uitgeweken naar het terrein 'Welgelegen', aan de andere kant van het verbindingskanaaltje tussen de Vecht en het Amsterdam-Rijnkanaal, werd op het nieuwe fabriekscomplex van de inmiddels geheten N.V. Nederlandsche Kininefabriek, eveneens een 25 meter hoge schoorsteen - identiek aan die uit 1904

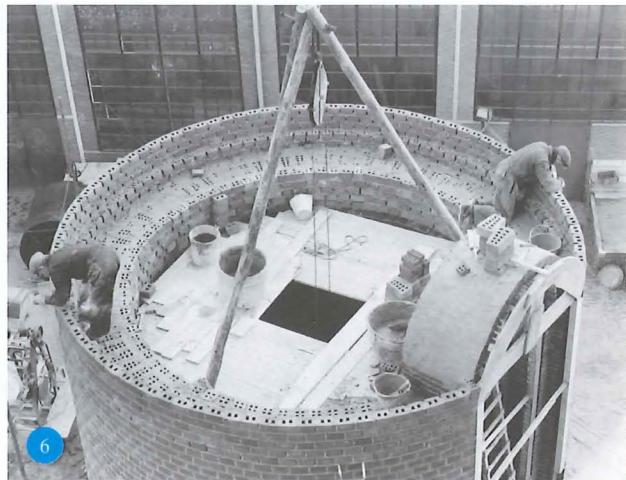
Geelen. Beide worden meer in detail besproken in de laatste twee paragrafen. Allereerst zal echter nog kort worden stilgestaan bij de bouwwijze van een ronde gemetselde schoorsteen.

Het bouwen van een schoorsteen

In navolging van de schoorsteen bij het stoomgemaal in Blijdorp uit 1787 waren tot ver in de eerste helft van de negentiende eeuw schoorstenen veelal geheel vierkant van vorm en opgebouwd met gewone bakstenen. Vanaf circa 1820 verschenen eveneens ronde schoorstenen op een sokkel. Rond

Bouw van de watertoren in Maarssen uit 1910 met radiaalstenen.

Schoorsteen in aanbouw vanaf een werksteiger aan de binnenzijde van de schacht.

1900 werd de vierkante sokkel goeddeels vervangen door een ronde voet en deed de constructie en vorm van de ons vertrouwde fabrieksschoorsteen zijn intrede. De vroegste schoorstenen met ronde schacht werden aanvankelijk eveneens gebouwd met normale, rechthoekige bakstenen. In deze bouwwijze kwam in de tweede helft van de negentiende eeuw verandering met de komst van speciaal voor de bouw van schoorstenen ontwikkelde radiaalstenen in de vorm van een taartpunt (zie afbeelding 4). Vanaf rond 1895 werden de eerste radiaalstenen in ons land voor schoorstenen - tevens voor de bouw van de inmiddels afgebroken watertoren in Maarssen uit 1910 - geproduceerd door Canoy-Herfkens' Steenfabrieken in Tegelen en Venlo (zie afbeelding 5).⁸⁾ Hun belangrijkste concurrent was de in 1900 opgerichte Eerste Hollandsche Schoorsteenfabriek v/h De Ridder & Co. in Oegstgeest. Radiaalstenen, veelal met een voor schoorstenen karakteristieke rode kleur, hebben vanaf het begin van de twintigste eeuw de bouwmarkt voor schoorstenen gedomineerd en zijn bijna zonder uitzondering toegepast tot aan het einde van het tijdperk van de bouw van gemetselde fabrieksschoorstenen.

Om redenen van kostenbesparing werd vanaf eind negentiende eeuw de schacht van binnen uit en 'over de hand' gemetseld en gevoegd, zonder gebruik te maken van een steiger aan de buitenzijde. Als alternatief werd een werksteiger aan de

binnenzijde van de schacht toegepast die bestond uit een rond plateau van op balken gemonteerde houten planken. In het midden van het plateau was een vierkant gat uitgespaard waardoor bouwmaterialen en andere bouwattributen naar boven konden worden aangevoerd (zie afbeelding 6).⁹⁾ Na het opmetselen van vijf lagen stenen werd de werksteiger op een hoger niveau gebracht. De producenten van de radiaalstenen hadden metselaars in eigen dienst en daarnaast was een beperkt aantal zelfstandige schoorsteenbouwers actief die veelal werkten in opdracht van Canoy-Herfkens of De Ridder & Co. Daartoe behoorde ook Sjang Geelen die voor het merendeel van door hem gebouwde schoorstenen gebruik maakte van radiaalstenen van Canoy-Herfkens.

De schoorsteen van U. Twijnstra's Oliefabriek N.V.

Nadat Ulbe Twijnstra, eigenaar van een plantaardige olie- en lijnkoekonderneming in het Friese Akkrum, in 1915 was overleden, nam zijn zoon en opvolger Tsjard Twijnstra in 1921 het initiatief een nieuwe grote oliefabriek op te richten aan de westoever van het Merwedekanaal in Maarssen. Tijdens de nieuwbouw van het fabriekscampus werd in augustus van dat jaar aan Canoy-Herfkens in Tegelen de opdracht verstrekt voor de levering van een 40 meter hoge schoorsteen. De overeengekomen leveringsprijs bedroeg f 7000,-, inclusief het ontwerp, de benodigde radiaalstenen en overige

bouwmaterialen, alsmede het vervoer daarvan naar de bouwlocatie en de bouwkosten van de schoorsteen.¹⁰⁾ De bouw zelf werd door Canoy-Herfkens uitbesteed aan Sjang Geelen voor de aanneemsom van f 1260,-. Nog voor het einde van het jaar werd de nieuwe schoorsteen, opgebouwd in een tijdsbestek van slechts zes weken, opgeleverd.

Behalve de hoogte zijn de exacte overige afmetingen van de schoorsteen niet meer te achterhalen. Voor een hoogte van 40 meter is een uitwendige diameter van de voet van 3,50 meter en een bijbehorende wanddikte van rond 80 cm echter niet ongewoon. Aan de top bedraagt de inwendige diameter van de schacht van een schoorsteen van die hoogte doorgaans rond 1,00-1,30 meter en de wanddikte circa 25 cm. Het boven eind van de schacht is voorzien van een uitkragende kop met daaronder een uitspringende sierrand (zie afbeelding 7).

De beeldbepalende schoorsteen heeft door de

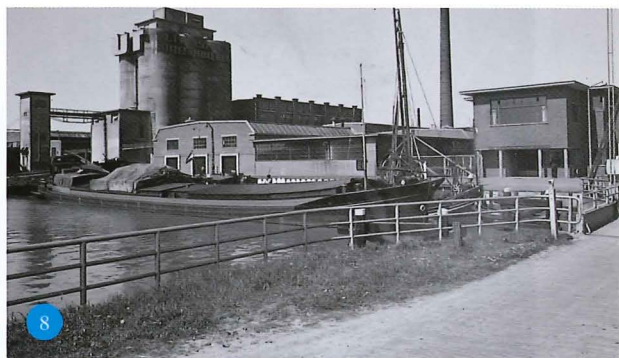
jaren heen zijn authentieke karakter volledig behouden (zie afbeelding 8). En getuigt daarmee, nog als enige, van de industriële bedrijvigheid in de twintigste eeuw aan beide oevers van het Merwedekanaal vanaf Utrecht tot aan Maarssen. Bovendien fungeert de schoorsteen, in combinatie met het nog bestaande fabriekscomplex, als een voor de provincie Utrecht zeldzaam voorbeeld van een monument van bedrijf en techniek uit het eerste kwart van de vorige eeuw met een grote ensemblewaarde (zie afbeelding 9).

De schoorsteen van de N.V. Nederlandsche Kininefabriek

Toen in 1924 werd besloten het productenpakket van de kininefabriek uit te breiden met anorganische producten zoals Ascal, jodium en jodiumzouten, werd op het fabriekscomplex uit 1911 een nieuwe elektrische centrale gebouwd – uitgerust met apparatuur afkomstig van de firma Stork uit Hengelo.¹¹⁾ Daarmee kreeg tevens de

Uitkragende kop met uitspringende sierrand.

U. Twijnstra's Oliefabriek met schoorsteen in de jaren 50.

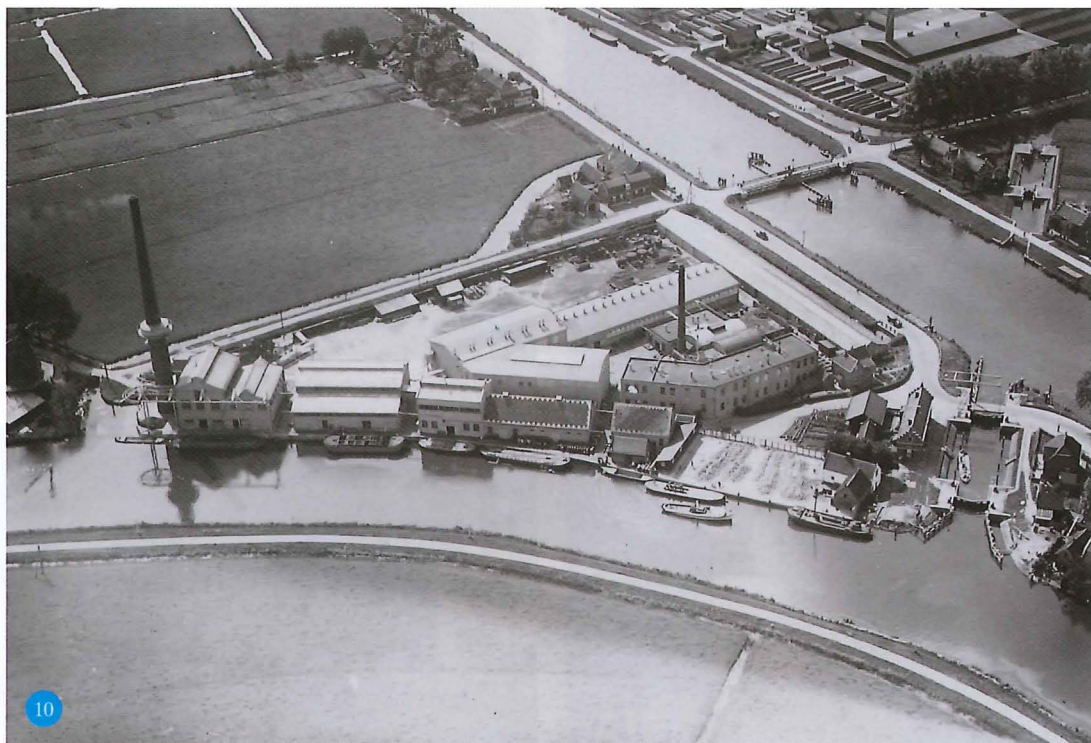

De voormalige Oliefabriek na diverse uitbreidingen anno 2009.

schoorsteen uit 1911 met een hoogte van 25 meter van De Ridder & Co. gezelschap van een tweede, 55 meter hoge schoorsteen naast het ketelhuis (zie afbeelding 10). Op een hoogte van rond 20 meter was de schacht voorzien van een koelwater-reservoir. De schoorsteen werd in januari 1924 door het bouwbedrijf De Vries Robbé & Co. te Gorinchem besteld bij Canoy-Herfkens voor een totaalprijs van f 10.421,-. Ook nu werd de bouw ervan uitbesteed aan de toen 28-jarige Sjang Geelen, deze keer voor de aanneemsom van f 2500,-. Het werd de 72e schoorsteen die hij zou bouwen. Met de werkzaamheden werd begonnen op 19 juni 1924 en op 17 juli was de bouw zover gevorderd dat het waterreservoir kon worden geplaatst (zie afbeelding 11). Op 21 augustus, tien weken na de start met werkdagen van tien uur, was de schoorsteen gereed voor oplevering. Uit zijn nagelaten verslaggeving blijkt dat Sjang als metselaar bij zijn werkzaamheden werd vergezeld door zijn dorpsgenoot Toon Sanders. Samen verbleven zij op

doordeweekse dagen bij gastgezinnen in Maarssen in de kost voor een totaalbedrag van f 48,-. Beide Neerenaren werden tijdens de bouw geassisteerd door een drietal opperlieden, luisterend naar de naam W. Telkamp, M. Telkamp en H. Stooker: geen onbekende familienamen in Maarssen.

Met een hoogte van 55 meter waren ook de wanddikte- en diameterafmetingen groter dan die van de 40 meter hoge schoorsteen van Ulbe Twijnstra. Geschat wordt dat de uitwendige diameter van de ongeveer 3 meter hoge voet rond 5 meter moet hebben bedragen en de plaatselijke wanddikte ongeveer 100 cm. De overgang met de schacht was uitgevoerd met twee lagen afgeschuinde plintstenen. De vormgeving van de kop verschilde niet van die van de schoorsteen van de oliefabriek; de inwendige diameter aan de top zal waarschijnlijk om en nabij de 2 meter geweest zijn. Halverwege het maaiveld en het waterreservoir was de schacht voorzien van een circa 25 cm brede sierband van profielstenen.

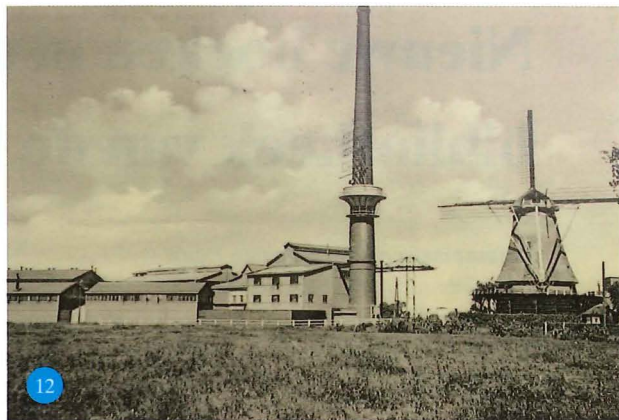

Luchtfoto uit 1926 van de Nederlandsche Kininefabriek met links de 55 meter hoge schoorsteen met waterreservoir uit 1924 en rechts de 25 meter hoge schoorsteen uit 1911. (In bruikleen van de erven C.W.P. Bloemendaal)

Het plaatsen van het waterreservoir rond de schacht van de schoorsteen in aanbouw. (In bruikleen van de erven C.W.P. Bloemendaal)

Met het gereedkomen van de schoorsteen aan de oever van de Vecht kreeg de rond 1900 begonnen gedaanteverwisseling van Maarssen van een overwegend agrarisch naar een meer industrieel gebied verder gestalte. In combinatie met de nabij gelegen korenmolens 'De Hoop' symboliseerde de schoorsteen tevens de transformatie van het tijdperk van windenergie naar de moderne industriële tijd waarin stoom als belangrijkste energiedrager fungeerde (zie afbeelding 12). Tot in de jaren 60 heeft het 55 meter hoge bouwsel in volle glorie de skyline aan de zuidzijde van het Maarssens grondgebied langs de Vecht gedomineerd. Daarna werd het gedeelte van de schacht boven het waterreservoir gesloopt die na de Tweede Wereldoorlog jarenlang als lichtreclamezuil van het medicijn Aflukin werd gebruikt. Met de definitieve afbraak van de onderste twintig meter op een later tijdstip verdwenen de laatste sporen van de in totaal vier fabrieksschoorstenen die sedert 1895 ooit op de twee fabriekscomplexen van de Nederlandsche Kininefabriek in Maarssen hebben gestaan. ●

Iconen uit het windenergie- en stoomkracht tijdperk gebroederlijk naast elkaar. (In bruikleen van de erven C.W.P. Bloemendaal)

Literatuur en bronnen

1. Geelen, P.M.H., Peter Johannes Geelen (1895-1964) – Bouwer van Fabrieksschoorstenen pur S(j)ang, Cruquius 2014.
2. Geelen, P.J. Het 'schoorstenenboekje', Neer 1911-1931.
3. Daalder, R., e.a. Het Keezending in de polder Blijdorp – 1787: de eerste stoommachine van James Watt in Nederland, Rotterdam 2011.
4. Van den Heuvel, M., Fabrieken! Industrieel Erfgoed in de gemeente Utrecht, Utrecht 2010.
5. Van den Broeke, W. e.a., De Vechtstreek in Bedrijf, Deel 8 van de Groene Hart in Bedrijf-reeks, Stichting Groene Hart 2003.
6. Archief van De Ridder & Co., Dossier Nederl. Kininefabriek Maarssen, 23 juni 1911, Ten Boer.
7. Barnard, A.J., Register fabrieksschoorstenen in Nederland, z.j.
8. De Stenen spreken, (Gedenkboek, uitgegeven door Canoy-Herfens' Steenfabrieken N.V. ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan op 6 april 1955), Venlo 1955.
9. Sirag, Jzn., M. Gemetselde Fabrieksschoorstenen, Amsterdam 1923.
10. Canoy-Herfens, Register gebouwde/gerestaureerde schoorstenen 1917-1952, Archief Sociaal Historisch Centrum Limburg – Maastricht, Archief nr. EAN-0853, Inventaris nr. 782.
11. Heuschen, J.H.H., Maarssen en de Nederlandsche Kininefabriek NKF, Historische Kring Maarssen, 25e Jaargang no. 2, mei 1998. En: 'De Kininefabriek 1904-2002', uitgave DSM Minerva b.v. bij de sluiting van de fabriek, Maarssen 2002.

Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM

Buitenplaatsen in de Gouden Eeuw

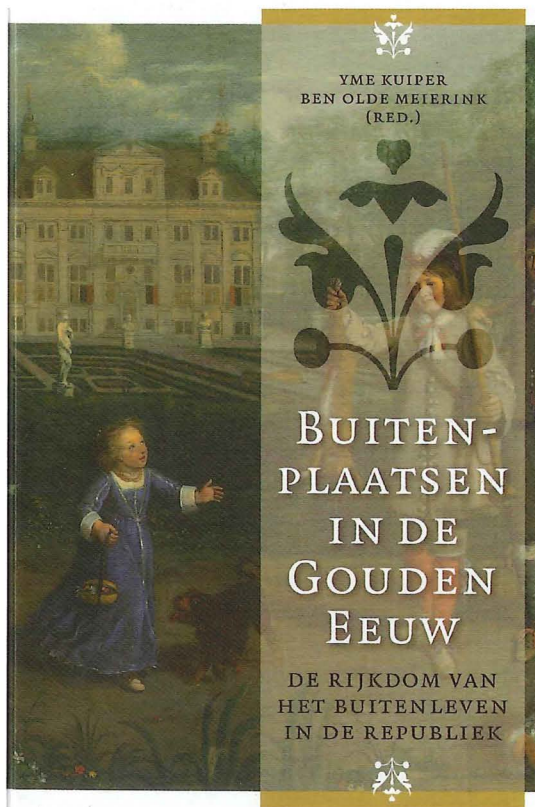
De rijkdom van het buitenleven in de Republiek.
Onder redactie van Yme Kuiper en Ben Olde Meierink. Uitgeverij Verloren, Hilversum 2015.
ISBN 978-90-8704-538-8. € 34.

In het eerste hoofdstuk van deze bundel met bijdragen over de opkomst van het 'buitenleven' in de verschillende gewesten van de Republiek in de Gouden Eeuw schrijft Yme Kuiper dat er twee correcties op het bestaande beeld van de opkomst van de buitenplaats dienen te worden aangebracht. Ten eerste: de opkomst van de buitenplaats is niet een gebeuren waarin slechts rijke en

machtige burgers, c.q. Amsterdamse kooplieden en/of regenten een rol speelden. Ook de landadel en de hoogadellijke kringen rond de stadhouder deden hun invloed gelden op de aanleg van de buitens en de bijbehorende tuinen en parken. Ten tweede: de dominante aandacht voor de buitenplaats in het stedelijk Holland dient aangevuld te worden met onderzoek naar de ontwikkelingen in de andere gewesten. Uit een dergelijke vergelijkende aanpak kan onder andere blijken of en hoe in de andere gewesten eigen vormen van buitenleven tot ontplooiing kwamen onder invloed van lokale en regionale tradities en ontwikkelingen. Het onderzoek dient volgens de auteur niet langer uitsluitend monodisciplinair en nu vooral architectuurhistorisch van aard te zijn, maar interdisciplinair. Dat maakt een integrale, cultuurhistorische benadering van het fenomeen buitenplaats mogelijk. De probleemstelling van een dergelijke benadering kan als volgt geformuleerd worden: "Hoe is de opkomst van de buitenplaats ingebed in de bredere sociale en culturele geschiedenis van mensen met macht, rijkdom en aanzien die als dragende groepen van een specifieke levensstijl optraden?"

Na dit inleidende hoofdstuk volgen tien bijdragen van diverse auteurs over de ontwikkeling van het buitenleven in de verschillende provincies. In bijna alle bijdragen wordt min of meer een beeld geschetst van de opkomst en ontwikkeling van de buitenplaats in het desbetreffend gewest en wordt ingegaan op vragen als welke de dragende groepen waren en wat de omvang van het verschijnsel was.

Uit de artikelen wordt goed duidelijk hoe misleidend de bekende uitspraak van Huizinga is geweest dat de zeventiende-eeuwse regenten op hun zomerse buitens in diepste wezen door en door burgerlijk waren. "Achter de schijnbare eenvoud van de Amsterdamse burgerheren (...), ging naar het zich laat aanzien juist een welbewuste

nabootsing van de ongetitelde ridderadel schuil.” Die zogenoemde ‘aristocratiseringstendens’ beperkte zich niet tot de Amsterdamse heren, maar in alle gewesten deed dit verschijnsel zich voor. De uitzondering was Zeeland, waar de meeste edele geslachten in de loop van de zestiende eeuw waren uitgestorven. Het landbezit, het buitenhuis, de tuinkunst, de titels, de zelfbedachte familiewapens, de koop van heerlijke rechten enzovoort waren allemaal uitingen van en middelen in die processen van ‘aristocratisering’ en sociale distinctie.

De bijdragen over de gewesten werpen zeker een nader licht op de gevarieerdheid en de rijkdom van het buitenleven, maar voor meer inzicht in de overeenkomsten en verschillen tussen de verschillende gewesten zou een consequent toegepast vergelijkend perspectief wenselijk zijn geweest. En waarom hebben de redacteurs geen kleine poging gewaagd om in een afsluitend hoofdstuk iets te zeggen over deze overeenkomsten en verschillen? Niettemin ‘Buitenplaatsen in de Gouden eeuw’ is een inhoudelijk interessant en mooi uitgegeven boek met prachtige illustraties.
Jan Simonis

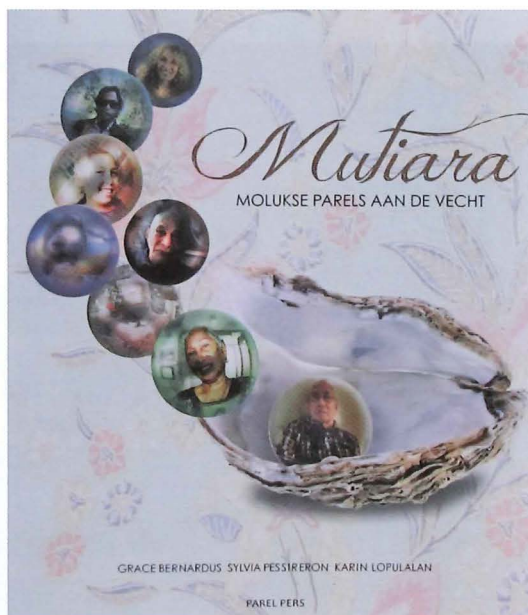
Mutiara – Molukse Parels aan de Vecht

Grace Bernardus, Sylvia Pessireron en Karin Lopulalan. ISBN 978-90-824478-0-4. € 25.

In 1951 moesten er door politieke omstandigheden 3000 Molukse KNIL-militairen naar Nederland worden geëvacueerd. Er werd hun verteld dat het maar voor tijdelijk zou zijn, maar dat bleek toch anders te liggen. Het werd voor altijd. In 2016 gaat de Molukse geschiedenis in Nederland haar 65e jaar in. In dit boek gaat het over Molukse gemeenschappen in Breukelen en Maarssen. Aan het woord komen de eerste, de tweede en de derde generatie Molukkers die hun thuis vonden in onze streek. Het boek bevat een compilatie van gesprekken met vele mensen:

oud-militairen, Molukkers die met een Nederlandse vrouw trouwden of omgekeerd. Maar ook met de ondernemende broers Arie en Jan Verweij, die met bestelbusjes gevuld met specerijen en Indonesische specialiteiten de wijken langs reden en een dierbare band kregen met de hier wonende Molukkers. Er is ook informatie opgenomen van de Breukelense huisarts Jim Juffermans, die een aantal Molukse patiënten in zijn praktijk had en onder de indruk was van de Molukse omgangsvormen. Het is zeker een boek waarin de heimwee naar de ‘Gordel van Smaragd’ nog doorklinkt, zelfs bij velen uit de derde generatie. Zij voelen zich hier volkomen thuis, maar met spijt vertellen zij ook dat ze toch graag Maleis hadden willen leren. Het boek verhaalt over mensen die zich noodgedwongen in Nederland moesten vestigen en zich perfect hebben aangepast, maar hun wortels nooit vergeten zijn. ●

Astrid Kuiper

Het fotoarchief van de HKM

De Historische Kring Maarssen bezit een grote verzameling boeken en andere publicaties over de geschiedenis van Maarssen en de Vechtstreek. De Kring heeft ook een uitgebreide collectie historische foto's en ansichtkaarten van Maarssen en de Vechtstreek. Daarnaast beschikt de HKM over een documentatiesysteem waarin een grote diversiteit van andere informatiebronnen is opgenomen: krantenartikelen, kopieën van artikelen uit tijdschriften, gemeentelijke documenten, enzovoort.

In de komende afleveringen van het Periodiek willen wij deze verzamelingen, waarvan u als lid gebruik kunt maken, onder uw aandacht brengen. In Periodiek nummer 4 van 2015 werd de bibliotheek besproken. In deze aflevering vertellen wij u iets over het fotoarchief en het verkrijgen van afbeeldingen uit dit archief.

Inhoud en ordening van het digitale fotoarchief

In ons fotoarchief kunt u digitale afbeeldingen vinden met betrekking tot Maarssen en omliggende kernen (de voormalige gemeente Maarssen) en de Vechtstreek.

De afbeeldingen zijn geordend in mappen op:

- straatnaam: mappen a t/m z van de straten
- rubriek: aparte mappen met afbeeldingen

van boerderijen, buitenplaatsen, kerken, bruggen, bedrijven, scholen, molens, enzovoort.

De beschrijvingen van de foto's zijn te vinden in Word-documenten in een map met de naam: Worddocs beschrijvingen foto's. Niet van alle foto's zijn echter beschrijvingen aanwezig.

Toegang tot het archief

Alle afbeeldingen staan op de pc in de ruimte van de HKM in het gebouw Silverstein naast het gemeentehuis. Leden van de Kring kunnen op aanvraag het fotoarchief raadplegen. De Kring verstrekt desgewenst kopieën van foto's uit het archief, uitsluitend voor niet-commerciële doeleinden. De kosten per afbeelding bedragen € 5,00.

Wilt u het fotoarchief raadplegen? Bezoek dan de ruimte van de Kring in het gebouw Silverstein bij het gemeentehuis op woensdagmorgen van 9.00 tot 10.30 uur of op dinsdagmiddag van 13.30 tot 15.00 uur. Graag uw bezoek aankondigen via Henk Blaauw. Zijn mailadres is: bestuur2@historischekringmaarssen.nl ●

Uit de Oude Schoenendoos Deel 65

.....
Auteur: Hans Sagel

In een witte Kever langs de Vecht?

Van de VW Kever werden er tussen 1938 en 2003 ruim 20 miljoen gebouwd. Niet bepaald een zeldzame auto dus. De Kever werd in Nederland na 1950, in een tijdperk waarin autobezit langzaamaan voor veel mensen mogelijk werd, voor menigeen de eerste, betaalbare en vaak zeer geliefde auto. De zwart-wit foto van dit exemplaar is afkomstig uit een Maarssens fotoalbum. Zeer waarschijnlijk is de bestuurder de heer L. (Leo) H. van Leeuwen uit Maarssen, die tientallen jaren in verschillende functies werkzaam was bij het Utrechtse politiekorps. Met behulp van het internet was makkelijk uit te zoeken dat de goed leesbare, blauwe kentekenplaat **BP-77-71** in het jaar 1960 in gebruik werd genomen. Dat houdt in dat deze foto begin jaren 60 van de vorige eeuw gemaakt is. Maar op welke locatie was dat dan? Zo op het eerste gezicht lijkt het er op dat het

ergens in de Vechtstreek is. Het grote (buiten) huis met moderne aanbouw in de wat landelijke omgeving aan een slingerende weg doet daar toch erg aan denken. Maar vooralsnog is het niet duidelijk welk huis dit is. Daarom, zoals gebruikelijk, weer een oproep aan de lezers om een antwoord te vinden op de vraag waar deze witte Kever omstreeks 1965 reed. Is het in het in Utrecht, Zuilen, Maarssen of misschien ergens anders in de Vechtstreek?

De foto op de volgende pagina van de RK Jongelingenvereniging Maarssen met hun kapelaan Dr. B.J. Alfrink, eerder geplaatst in de vorige jaargang, nummer 3, leverde aardige reacties op van de dames Susan en Anna van Liempdt en de heren Leo Heus en Cees Dijkers. Waarvoor vanzelfsprekend weer veel dank!

De dames schreven mij dat ze de foto herkenden en hem ook in hun familiealbum terugvonden. De staande persoon geheel links met de viool is hun vader W.H. (Wim) (Willem) van Liempdt, geboren 26 oktober 1912 en overleden 25 april 2003. Ook Leo Heus heeft deze foto in zijn bezit, bij hem aan de achterzijde voorzien van het jaartal 1931. Hij herkende hierop ook de al genoemde Wim van Liempdt en haast vanzelfsprekend zijn daarnaast staande vader Gerrit Heus (1909-1950), alsmede zijn oom Gijs Heus (in 1941 op jeugdige leeftijd al overleden). Die staat rechts naast kapelaan Alfrink. Vader Gerrit Heus was een jaar na het maken van deze foto in 1932 medeoprichter van het bekende Maarssense toneelgezelschap ROKATOMA, dat uit deze voorstelling is ontstaan. Tot slot meldde Leo dat de staande persoon, bovenste rij, uiterst rechts, zwart haar en bril, misschien Wes van Eijk (spelling naam mogelijk niet correct) is. Ook Cees G. Dijkers reageerde snel. Van hem ontving ik de volgende mail: "Ik herken mijn vader op de onderste rij. Hij is dan (1931) 22 jaar jong. Hij is de man zonder baard of snor. Mijn vader J. (Joop) A. Dijkers, geboren 9 februari 1909, was van beroep schoenmaker en heeft zijn hele leven op de Kaatsbaan gewoond. Op de achterste rij, tweede van rechts staat mijn oom Han, een oudere broer van mijn vader en ook van beroep schoenmaker, eveneens geboren en getogen op de Kaatsbaan. Beiden zijn het leven doorgegaan als 'De Gebroeders Dijkers – Degelijk en Billijk'! De persoon op de foto links van mijn vader zou mijn oom Bernard Koehl kunnen zijn, een broer van

mijn moeder".

Na dit alles opgeschreven te hebben, nog maar een paar dagen voor de inzenddatum van de kopij van dit nummer verwijderd, zocht ik voor een volgend artikel naar wat gegevens in mijn verzameling krantenknipsels. Hierbij kwam ik een bundel kopieën tegen uit omstreeks 1992 met de titel: "De eerste jaren (1932-1947) van de toneelvereniging ROKATOMA (MAARSSSEN 32), opgetekend en samengesteld door Nardus Heus". Tot mijn grote vreugde zag ik hierin op de eerste pagina alweer dezelfde foto met als onderschrift. "Groepsfoto van de R.K. Jongelingenvereniging met de opvoering van 'De jacht van Hendrik IV' in januari 1931. Een grote groep van deze jongeren was een jaar later betrokken bij de oprichting van ROKATOMA". Maar bovendien vermeldt Nardus Heus, erevoorzitter van Maarssen 32, ook nog de namen van alle afgebeelde personen. Dankbaar kan nu geconstateerd worden dat hiermee de puzzel geheel opgelost is. De personen op de foto zijn: Boven v.l.n.r.: D. Bijman, kapelaan Dr. B. Alfrink (geestelijk adviseur), G. Heus, L. Gabriël, J. Slager, H. Dijkers, W. van Eijk. Midden v.l.n.r.: W. van Liempdt, G. Heus, J. Heus, Chr. Tebbens, R. van Fulpen, B. Slager, H. Slager, P. van Velzen. Onder v.l.n.r.: B. Koehl, J. Dijkers, F. Tebbens, A. Bijman. Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan J.H. Sagel, van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 0346-561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl ●

Inhoudsopgave 2015

Periodiek Historische Kring Maarssen - 42e jaargang 2015

Auteur	Titel	Periodiek
Barneveld, Tineke	100 jaar Verkade-album 'De Vecht' van Jac. P. Thijsse	periodiek 3, blz. 80
Bemmel, Hans van Bemmel, Hans van i.s.m. Simonis, Jan Bemmel, Hans van	Een bijzonder geschenk voor de Kring De bevrijding in Maarssen: vreugde en verdriet Ooggetuige tragische gebeurtenis bij de Vecht – deel 2 Zie: Simonis, Jan i.s.m. Bemmel van, Hans Zie: Simonis, Jan i.s.m. Bemmel van, Hans	periodiek 1, blz. 11 periodiek 2, blz. 45 periodiek 2, blz. 56 periodiek 3, blz. 88 periodiek 4, blz. 117
Blaauw, Henk	Fotoalbum Ridderhofstad Bolenstein	periodiek 3, blz. 106
Brinkhof, Han i.s.m. Zwart, Arie de	De Bethunepolder 1940-1945: inundaties, gevolgen en herstel	periodiek 2, blz. 65
Broeke, Erik	'De rode beuk' bij de Termeerbrug	periodiek 4, blz. 142
Dijk, Jan. J. van	Uit het fotoarchief van Jan J. van Dijk - deel 15	periodiek 1, blz. 20
Graaf, Rutger de	Rouwborden in de Hervormde kerk van Maarssen – deel 11	periodiek 1, blz. 23
Kottman, Jaap Kottman, Jaap	Bodemvondst, werpkoten uit Tienhoven Over oude en bijzondere kozijnen en vensterruiten in Maarssen	periodiek 3, blz. 97 periodiek 4, blz. 129
Kuiper, Astrid Kuiper, Astrid Kuiper, Astrid Kuiper, Astrid	Priorij Emmaüs Herdenking bevrijding 70 jaar geleden Maarssen in beelden – deel 1 Nieuwe boeken in de bibliotheek van de HKM	periodiek 1, blz. 17 periodiek 2, blz. 37 periodiek 4, blz. 126 periodiek 4, blz. 147
Sagel, Hans	Uit de oude schoenendoos - deel 61 - deel 62 - deel 63 - deel 64	periodiek 1, blz. 28 periodiek 2, blz. 69 periodiek 3, blz. 109 periodiek 4, blz. 149
Sagel, Hans	Berichten uit Maarssen van onze correspondent W.J.N. van Wensen, augustus 1945	periodiek 2, blz. 58
Simonis, Jan i.s.m. Zwart, Arie de Simonis, Jan Simonis, Jan Simonis, Jan i.s.m. Bemmel, Hans van Simonis, Jan	Van koperslagerij tot eerste warenhuis van Maarssen, 1902-1945 – deel 2 Zie: Smits, Wally i.s.m. Simonis, Jan Zie: Bemmel, Hans van i.s.m. Simonis, Jan Wybren Wijmstra (1898-1960), een vergeten architect – deel 1 De 'CLV Maarssen': tweemaal langs de rand van de afgrond – deel 3 Wybren Wijmstra (1898-1960), een vergeten architect – deel 2	periodiek 1, blz. 12 periodiek 2, blz. 39 periodiek 2, blz. 45 periodiek 3, blz. 88 periodiek 3, blz. 100 periodiek 4, blz. 117
Simonis, Jan i.s.m. Bemmel, Hans van Simonis, Jan i.s.m. Zwart, Arie de Simonis, Jan Smits, Wally i.s.m. Simonis, Jan	Van koperslagerij tot eerste warenhuis van Maarssen, 1945-1982 – deel 3 Zie: Zwart, Arie de en Simonis, Jan Maarssen in oorlogstijd	periodiek 4, blz. 134 periodiek 4, blz. 140 periodiek 2, blz. 39
Smits, Wally	Ooggetuige tragische gebeurtenis bij de Vecht – deel 1	periodiek 2, blz. 53

Auteur	Titel	Periodiek
Zwart, Arie de	De oorlogsjaren 1914-1918 in Maarssen	periodiek 1, blz. 6
Zwart, Arie de	Zie: Simonis, Jan i.s.m. Zwart, Arie de	periodiek 1, blz. 12
Zwart, Arie de	De bouw van Maarssenbroek - deel 9	periodiek 1, blz. 24
	- deel 10	periodiek 3, blz. 95
	- deel 11	periodiek 4, blz. 145
Zwart, Arie de	In en om Tienhoven - deel 8	periodiek 1, blz. 26
	- deel 9	periodiek 4, blz. 144
Zwart, Arie de	Zie: Simonis, Jan i.s.m. Zwart, Arie de	periodiek 4, blz. 134
Simonis, Jan	Heilig Hart Kerk bestaat 130 jaar	periodiek 4, blz. 140
Varia	Van de redactie/Kringnieuws	periodiek 1, blz. 4
		periodiek 2, blz. 36
		periodiek 3, blz. 76
		periodiek 4, blz. 116
	Inhoudsopgave 2014	periodiek 1, blz. 30
	Open monumentendag 12 en 13 september	periodiek 3, blz. 79
	Maarssen, Oud-Zuilen en omstreken	
	De bibliotheek van de HKM	periodiek 4, blz. 148

Dit is de laatste keer dat u de inhoudsopgave van de voorgaande periodieken in de eerste uitgave van de nieuwe jaargang aantreft. In het vervolg publiceren wij deze op onze site www.historischekringmaarssen.nl

De Stichting 'Vrienden van het Vechtstreekmuseum' zoekt bestuursleden

U heeft het ongetwijfeld gezien, in de pers, op de radio en op de TV: Het Vechtstreekmuseum is volop in beweging. Er zijn grootse plannen om te gaan verbouwen en de voorbereidingen voor de nieuwe tentoonstelling in 2016 zijn in volle gang. Het is belangrijk dat de fondsen van het museum gelijke tred houden met de plannen die het museum heeft.

Daarom is de "Stichting Vrienden van het Vechtstreekmuseum" opgericht.

De Stichting gaat het museum ondersteunen bij een groot aantal activiteiten. Eén van de activiteiten is het werven van particuliere en zakelijke donateurs. De Stichting biedt donateurs als tegenprestatie gratis toegang tot het museum, uitnodigingen voor lezingen, uitnodigingen voor concerten et cetera. En voor zakelijke donateurs is er de mogelijkheid om gebruik te maken van de vergaderruimte van het museum.

Om deze activiteiten vanaf het begin van 2016 goed te laten verlopen zoekt de Stichting dringend nieuwe bestuursleden. Hoe eerder we het nieuwe bestuur kunnen installeren, hoe beter dat is, met name omdat de leden van dat nieuwe bestuur dan vanaf het begin bij alle activiteiten betrokken kunnen worden. We zoeken een voorzitter, een secretaris, penningmeester, en bestuursleden die zich bezig houden met de werving van donateurs.

Heeft u belangstelling?

Neem dan contact op met Johan Tiller, e-mail: johantiller@hetnet.nl of telefoon 06 - 57330587

het oude regthuys

eetcafé • feestcafé • catering

laan van niftarlake 101 • 3612bp • tienhoven
telefoon 0346 - 28 13 82 • website hetolderegthuys.nl

HAIRFASHION

maarsse

HAIRFASHION MAARSSEN
PROFESSIONALS
IN HAARVERZORGING

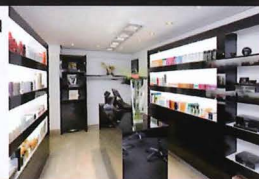
EEN MOMENT
VOOR JE HAAR
EN VOOR JEZELF

PERSOONLIJKE AANDACHT EN DESKUNDIG ADVIES

DIRECT EEN AFSpraak MAKEN
TEL. 0346 562032
HAIRFASHIONMAARSSEN.NL

OF DOWNLOAD
ONZE APP

HAIRFASHION MAARSSEN | KAATSBAAN 3 | MAARSSEN

Inkoop - Verkoop - Interieurinrichting

Discreet
Betrouwbaar
Professioneel

Jeune
Fine Antiques

www.jeuneantiques.com
info@jeuneantiques.com
Tel. 06-47963366

Breedstraat 26 Maarssen

Wij lopen met u mee, in alle rust en vol aandacht.

De emoties zijn vaak zo overweldigend, het verdriet zo groot. Juist dan is het fijn als er iemand met u meeloopt, iemand die samen met u de tijd neemt om vorm aan het afscheid te geven. Wij luisteren naar u, helpen u en steunen u als het allemaal even te veel wordt.

Iedere stap die wij zetten, zetten we samen met u, in alle rust en vol aandacht. Zo ontstaat een persoonlijke uitvaart; een afscheid dat op een zachte manier deel gaat uitmaken van uw dierbare herinneringen. Een afscheid waarover u later kunt zeggen dat het goed was, omdat ieder detail zo precies aansluit bij uw wensen.

Op onze website vindt u meer informatie over onze manier van werken. Wilt u liever een persoonlijk gesprek? Bel ons dan voor een afspraak.

Snijders Uitvaartonderneming b.v.
telefoon: 0346 – 580132 (dag en nacht bereikbaar)

UITVAARTONDERNEMING SNIJDERS B.V.

Rouwcentrum en kantoor:
Kerkweg 14, 3603 CM Maarssen,
telefoon: 0346 - 580 272
fax: 0346 - 580 250
info@snijdersuitvaart.nl

Lid van REQUIEM UITVAARTZORG

Sterk door Service!

Nassastraat 14
3601 BG Maarssen
0346 - 58 50 30
ritter@era.nl
www.eraritter.nl
f erarittermakelaardij
@ERA_Ritter

Meer informatie: www.eraritter.nl

• aankoop • verkoop • verhuur • taxaties • hypotheek